

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rapportage 2024

Internationale Mensenrechtenprocedures

Rapportage 2024 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2024 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2024 | Internationale Menschenrechtenprocedures

Rapportage 2024

Internationale Mensenrechtenprocedures

Afdeling Internationaal Recht
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoud

Voorwoord	6
Procesvertegenwoordiging bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de VN-verdragscomités.....	9
Raad van Europa	17
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	18
Europees Comité voor Sociale Rechten	33
Comité van Ministers.....	34
Verenigde Naties	41
Overige ontwikkelingen	43
Raad van Europa.....	44
Verenigde Naties	49
Bijlagen: overzichten en statistieken	51
Bijlage I	52
Bijlage II	61

Voorwoord

Het is goed gebruik om jaarlijks te rapporteren over de internationale mensenrechtenprocedures waarbij het Koninkrijk der Nederlanden betrokken is geweest. Dit doen wij al ruim tien jaar en ook dit jaar zetten wij dit gebruik graag voort. In deze rapportage vindt u zoals gebruikelijk samenvattingen van de uitspraken en beslissingen van het afgelopen jaar. Daarnaast wordt opnieuw in een inleidend hoofdstuk uitleg gegeven over deze internationale mensenrechtenprocedures en vindt u informatie over ontwikkelingen binnen de Raad van Europa die in het verlengde liggen van - of van direct belang zijn voor - deze procedures, waaronder verschillende overzichten en statistieken.

In 2024 had de oorlog van Rusland tegen Oekraïne onverminderd impact. Zoals wij eerder rapporteerden, is in 2023 de statenklacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ('EHRM', 'Hof') van Oekraïne tegen Rusland - die gaat over deze oorlog - gevoegd bij lopende statenklachten van Oekraïne tegen Rusland met betrekking tot het oosten van Oekraïne en de statenklacht van Nederland tegen Rusland over het neerhalen van de vlucht MH17. Op 12 juni 2024 vond de hoorzitting van deze gevoegde zaken plaats in Straatsburg. Nederland heeft daar een mondelinge toelichting gegeven op de betrokkenheid van Rusland bij het neerhalen van vlucht MH17 en zijn aansprakelijkheid daarvoor. De uitspraak wordt in 2025 verwacht.

171

Daarnaast stonden de 'klimaatzaken' bij het EHRM op de agenda. Zoals eerder gerapporteerd, heeft Nederland in 2023 verweer gevoerd in de belangwekkende zaak *Duarte Agostinho e.a. t. Nederland en 32 anderen* (39371/20), over de vraag welke verplichtingen lidstaten hebben op grond van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ('EVRM') in de context van klimaatverandering. Het EHRM verklaarde deze zaak op 9 april 2024 niet-ontvankelijk. Diezelfde dag deed het EHRM echter wel uitspraak in een andere spraakmakende klimaatzaak, namelijk *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz en anderen t. Zwitserland* (53600/20). Nederland was bij deze zaak weliswaar niet betrokken als procespartij, maar de uitkomst van deze zaak is voor alle EVRM-lidstaten van groot belang, omdat het EHRM voor het eerst een duidelijk kader uiteenzette over mensenrechtenverplichtingen onder het EVRM ten aanzien van klimaatverandering.

Verder laten de cijfers van 2024 een vergelijkbaar beeld zien als de voorgaande jaren: in drie uitspraken is het EHRM tot de conclusie gekomen dat Nederland het EVRM heeft geschonden. De zaken gaan over schendingen van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling), artikel 5 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) en artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). In 2024 zijn, net als in 2023, geen verdragsschendingen van Nederland geconstateerd door de VN-verdragscomités.

Bij de totstandkoming van deze rapportage zijn, zoals ieder jaar, weer velen betrokken geweest. Naast medewerkers en stagiairs van de Afdeling Internationaal Recht van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de jaarlijks bij deze afdeling gedetacheerde collega van de Raad van State, zijn dat de collega's van de ministeries die bij de inhoudelijke behandeling van de zaken het voortouw hebben genomen dan wel nauw betrokken zijn geweest, te weten collega's van de ministeries van Justitie en Veiligheid; Asiel en Migratie; Economische Zaken; Klimaat en Groene Groei; Sociale Zaken en Werkgelegenheid; Volksgezondheid, Welzijn en Sport; en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ook collega's van de Immigratie en Naturalisatiedienst, het Openbaar Ministerie en de collega's op de betrokken ministeries van Aruba, Curaçao en Sint Maarten zijn betrokken.

Voor commentaar, suggesties of verzoeken om informatie kunt u te allen tijde contact opnemen: djz-mensenrechten@minbuza.nl.

Den Haag, mei 2025

Cluster mensenrechten
Afdeling Internationaal Recht
Directie Juridische Zaken

Procesvertegenwoordiging bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de VN-verdragscomités

De procesvoering namens de regering van het Koninkrijk der Nederlanden ('het Koninkrijk', 'de regering') bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ('EHRM', 'Hof'), het Europees Comité voor Sociale Rechten ('ECSR') en verschillende verdragscomités van de Verenigde Naties, waaronder het Mensenrechtencomité (dat toezicht houdt op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten ('IVBPR')), het Comité tegen foltering (dat toezicht houdt op naleving van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing ('CAT')), het Comité tegen rassendiscriminatie (dat toezicht houdt op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie ('CERD')) en het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (dat toezicht houdt op naleving van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen ('CEDAW')) wordt uitgevoerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken, in samenspraak met de betrokken departementen.

Zaakbehandeling

10 | Momenteel zijn twee juristen bij de afdeling Internationaal recht van de Directie Juridische Zaken ('DJZ/IR') bij het ministerie van Buitenlandse Zaken gemachtigd om in Straatsburg en Genève op te treden namens de regering. Deze gemachtigden, ook wel 'agenten' genoemd, maken deel uit van het Mensenrechtencluster. De agenten zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van de procesvoering. De agenten worden ondersteund door verschillende juristen en een administratief medewerker vanuit het Mensenrechtencluster. Het cluster is belast met de registratie van de zaken, de stroom van processtukken van en naar het EHRM en de comités van de VN, en de distributie naar de betrokken departementen. Het Mensenrechtencluster coördineert de voorbereiding en de formulering van het standpunt van de regering voor het EHRM en de comités in de verschillende lopende zaken. Deze zaken kunnen alle mogelijke onderwerpen beslaan zolang er een beroep wordt gedaan op de mensenrechten uit de desbetreffende verdragen waarop het EHRM en de comités toezicht houden. Naast procesvoering houdt het Mensenrechtencluster zich ook bezig met advisering op het gebied van internationale mensenrechtenverdragen en internationaal gewoonterecht.

Procedures voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Individen

De procedure op grond waarvan individuen een klacht kunnen indienen bij het EHRM staat beschreven in artikel 34 EVRM. Op grond van dit artikel kan een individu, een niet-gouvernementele organisatie of een groep individuen die beweert slachtoffer te zijn van een schending van één of meerdere rechten van het EVRM of de daarbij behorende Protocollen een verzoekschrift indienen bij het EHRM.

Interstatelijke zaken

Lidstaten kunnen iedere (vermeende) schending van EVRM-recht(en) door een andere lidstaat in een interstatelijke procedure aanhangig maken bij het EHRM. Deze procedure is vastgelegd in artikel 33 EVRM. Het is hiervoor niet noodzakelijk dat de individuele slachtoffers van die vermeende mensenrechtenschendingen de nationaliteit hebben van het verzoekende land. Deze procedure werd aanvankelijk zelden gebruikt. De laatste jaren is er een duidelijke toename in het aantal statenklachten en op dit moment zijn er 14 interstatelijke zaken aanhangig bij het EHRM. Nederland heeft drie keer een interstatelijke zaak aanhangig gemaakt. De eerste zaak was in 1967 tegen Griekenland waar toen het Kolonelsregime aan de macht was. De tweede zaak was in 1982 tegen Turkije in verband met de toenmalige staatsgreep. De meest recente interstatelijke procedure van de regering is tegen Rusland en betreft het neerhalen van vlucht MH17.

Interventies

Op basis van artikel 36 EVRM is het mogelijk voor een lidstaat of andere partijen om schriftelijke opmerkingen in te dienen of deel te nemen aan een hoorzitting in zaken waar het geen partij bij is. Het doel van een interventie is om extra inbreng te leveren aan het EHRM die kan bijdragen aan de besluitvorming. Een interveniërende partij wordt daarom ook wel *amicus curiae* (vriend van het Hof) genoemd. Zoals gezegd, is een interveniërende derde geen partij bij de zaak en is dus niet rechtstreeks gebonden aan de uiteindelijke uitspraak. Er zijn twee soorten interventies. Ten eerste heeft een staat het recht te interveniëren in zaken waarin een onderdaan klaagt tegen een andere staat. Ten tweede kan het EHRM staten of anderen uitnodigen om te interveniëren. De regering of andere partijen, zoals maatschappelijke organisaties, kunnen het EHRM verzoeken om als interveniënt te worden toegelaten. Het is dan aan het EHRM om te beslissen of de interventie wordt toegestaan. De regering maakt regelmatig gebruik van de mogelijkheid om toestemming te verkrijgen voor interventie om hiermee een bepaalde interpretatie van het EVRM voor te stellen of de rechtsontwikkeling te bevorderen. In beginsel intervenueert Nederland alleen in zaken waarin sprake is van een specifiek Nederlands belang. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat in Nederland procedures lopen met dezelfde problematiek. Een andere reden voor een interventie kan zijn dat verwacht wordt dat in een zaak een leerstuk wordt ontwikkeld, en er een bepaald belang is in de richting van die ontwikkeling. Indien er besloten wordt tot het indienen van een interventie zal vrijwel altijd sprake zijn van een concreet politiek, juridisch, economisch en/of financieel belang bij (de uitkomst van) het geschil of de uitleg van het EVRM. Een interventie wordt altijd gedaan in nauwe samenspraak en samenwerking met het departement wiens beleidsterrein de interventie betreft. In het verleden heeft Nederland in ruim tien zaken geïntervenieerd.

Adviezen

Naast uitspraken en beslissingen kan het EHRM adviezen geven over de interpretatie en implementatie van het EVRM. Deze adviezen, op basis van Protocol 16 bij het EVRM, worden gegeven op verzoek van de hoogste gerechtshoven van lidstaten en enkel indien het relevant is voor een lopende nationale zaak. Hoewel de adviezen van het EHRM niet bindend zijn, zijn deze wel gezaghebbend in de interpretatie van het EVRM. Bij adviesverzoeken van rechters uit het Koninkrijk heeft de regering het recht om schriftelijke opmerkingen in te dienen. Bij adviesverzoeken van rechters uit andere landen kan de regering toestemming vragen aan het EHRM om een schriftelijke bijdrage in te dienen. Nederland is sinds 2019 partij bij dit Protocol. Er is nog geen adviesverzoek door één van de Nederlandse hoogste rechters bij het EHRM ingediend en de regering heeft nog niet om een interventie in adviesprocedures uit andere staten verzocht.

Comité van Ministers

De kracht van het EVRM is niet alleen gelegen in het verdrag zelf en de zich voortdurende ontwikkelende rechtspraak van het EHRM, maar nadrukkelijk ook in het toezicht op de naleving van deze uitspraken. Dit toezicht is in handen van de lidstaten van de Raad van Europa, die hierin ondersteund worden door een toegewijde afdeling van het Secretariaat, het *Department for the Execution of Judgments (Execution Department)*. Samen zien zij erop toe dat de lidstaten uitspraken uitvoeren, niet alleen door het nemen van individuele maatregelen zoals het betalen van door het EHRM toegekende schadevergoedingen of het verlenen van een verblijfsvergunning, maar ook door het nemen van algemene maatregelen die ervoor moeten zorgen dat vergelijkbare schendingen zich in de toekomst niet opnieuw zullen voordoen. Afhankelijk van de geconstateerde schending, kunnen algemene maatregelen bijvoorbeeld nopen tot het aanpassen van beleid, wetgeving of jurisprudentie, het verbeteren van detentie-omstandigheden, het trainen van rechters of ambtenaren of een hele reeks van andere maatregelen. Nadat het Comité van Ministers heeft vastgesteld welke individuen en/of algemene maatregelen vereist zijn, dient de betreffende lidstaat door middel van *Action Plans* regelmatig te rapporteren over de voortgang van deze maatregelen. Naast de inbreng van het *Execution Department*, kunnen ook niet-gouvernementele organisaties, internationale organisaties, nationale mensenrechten instituties, zoals in Nederland het College voor de Rechten van de Mens, en anderen hun visie geven op de voortgang en effectiviteit van de implementatie van de uitspraken. Indien een zaak bijzonder ernstig is of indien onvoldoende voortgang wordt geconstateerd in de naleving van de uitspraak, dan kan het Comité van Ministers besluiten om deze zaak onder verscherpt toezicht te plaatsen. In gevallen waarin ingrijpende maatregelen of vergaande hervormingen vereist zijn, kan dit proces meerdere jaren in beslag nemen. Dit geldt ook voor lidstaten die toegewijd zijn aan het beschermen van mensenrechten en over voldoende financiële middelen beschikken.

Procedures bij het Europees Comité voor Sociale Rechten

Collectieve verzoeken

Het aanvullend protocol bij het Europees Sociaal Handvest ('ESH', 'het Handvest') maakt het mogelijk voor sociale partners en niet-gouvernementele organisaties om een collectief verzoekschrift in te dienen over (vermeende) schendingen van het ESH door een lidstaat. Als een verzoekschrift wordt ingediend, zal dit worden onderzocht door het Europees Comité voor Sociale Rechten ('ECSR'). Het ECSR neemt vervolgens een besluit over de ontvankelijkheid van de klacht en gaat na of sprake is van een schending van het ESH. Op basis van dit besluit van het ECSR kan het Comité van Ministers een resolutie aannemen waarin aanbevelingen aan de lidstaat worden gedaan over de schending.

Het agentennetwerk voor het EHRM en het ECSR

Het Mensenrechtencluster participeert actief in het netwerk van agenten van de lidstaten bij het EHRM. Er wordt binnen het netwerk informatie uitgewisseld over lopende zaken en overige kwesties die relevant zijn voor de procedures voor het EHRM. Daarnaast biedt het netwerk de mogelijkheid om andere landen te attenderen op relevante nieuwe zaken, met het oog op de mogelijkheid te interveniëren, en de gelegenheid om het optreden van de verschillende lidstaten in zaken te coördineren.

| 13 |

Er wordt gestreefd naar een jaarlijkse onderlinge bijeenkomst van de agenten, meestal op uitnodiging van de agent van de lidstaat die in het najaar voorzitter is van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Daarnaast organiseert het EHRM in beginsel twee keer per jaar een agentenbijeenkomst in Straatsburg. Tijdens deze agentenbijeenkomsten wordt gesproken over verschillende ontwikkelingen en vragen rondom het procederen bij het EHRM. Het ECSR organiseert eveneens één keer per jaar een bijeenkomst tussen het ECSR en de agenten van de landen die het collectief klachtrecht onder het ESH hebben erkend.

Procedures voor de VN-verdragscomités

Nederland is partij bij acht mensenrechtenverdragen, te weten het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten ('IVBPR'), het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten ('IVESCR'), het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie ('CERD'), het Internationaal Verdrag voor de uitbanning van alle vormen van vrouwendiscriminatie ('CEDAW'), het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende vormen van bestraffing ('CAT'), het Internationaal Verdrag voor de rechten van het kind ('IVRK'), het Internationaal Verdrag voor de rechten van

mensen met een handicap ('VN-verdrag handicap') en het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning ('ICPPED'). Al deze verdragen bevatten, (al dan niet) via een optioneel protocol, een mogelijkheid op grond waarvan individuen kunnen klagen over mensenrechtenschendingen (ook wel individueel klachtrecht). Individuen kunnen klagen over vermeende schendingen door het Koninkrijk bij vijf comités: het Mensenrechtencomité (met betrekking tot schendingen van het IVBPR), het Comité tegen foltering ('CAT'), het Comité tegen rassendiscriminatie ('CERD'), het Comité tegen gedwongen verdwijningen ('CED') en het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen ('CEDAW'). De comités bestaan uit onafhankelijke experts die gekozen worden door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hoewel alle comités verschillen vanwege de thematische inhoud van het desbetreffende verdrag, verlopen de procedures ten aanzien van individuele klachten doorgaans hetzelfde.

Individuen

Bij de hierboven genoemde vijf comités (het Mensenrechtencomité, het CAT, het CERD, CED en het CEDAW) is het mogelijk om een individuele klacht in te dienen tegen het Koninkrijk. Een individu kan een klacht indienen bij het comité vanwege een (vermeende) schending van het bijbehorende verdrag. Op deze manier kan het comité bescherming bieden op een individueel niveau. Het betrokken comité geeft in een zienswijze aan of er sprake is van schending(en) van de relevante verdragsartikelen. De zienswijzen van de comités zijn formeel niet-bindend, maar zijn wel gezaghebbend.

| 14 |

Interstatelijke zaken

Bij een aantal comités kunnen interstatelijke zaken ingediend worden. Dit houdt in dat een verdragspartij een andere verdragspartij kan aanklagen voor vermeende schendingen van mensenrechten in het desbetreffende VN-verdrag. Over het algemeen vereist dit een expliciete erkenning van deze procedure door beide verdragspartijen. Deze procedure wordt zelden gebruikt.

Follow-up

Wanneer een comité een schending constateert, heeft de regering 180 dagen om een actieplan op te stellen en in te dienen. In dit actieplan noemt de regering welke maatregelen genomen worden om de schending te beëindigen en nieuwe schendingen te voorkomen. Op basis van dit plan neemt het comité een *follow-up* rapport aan waarin wordt aangegeven in hoeverre de regering de zienswijze van het comité heeft geïmplementeerd. Bij elke sessie van het comité kan een nieuw *follow-up* rapport worden aangenomen, totdat de regering de zienswijze naar tevredenheid van het comité heeft geïmplementeerd.

Verloop individuele zaken

De behandeling van individuele zaken in de verschillende procedures verloopt in grote lijnen hetzelfde. Nadat een nieuwe zaak wordt gecommuniceerd aan het Koninkrijk wordt deze in behandeling genomen door het Mensenrechtencluster van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit cluster betreft, afhankelijk van de inhoud van de zaak, het ministerie dat beleidsverantwoordelijkheid draagt voor de (vermeende) mensenrechtenschending.

Bij de behandeling van zaken wordt gekeken naar de ontvankelijkheid en inhoud van de zaak. Bij de ontvankelijkheid is het de vraag of de zaak kan worden toegelaten aan de hand van verschillende criteria, waaronder of de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, de zaak binnen de reikwijdte van het verdrag of het relevante verdragsartikel valt, de klacht voldoende onderbouwd is, de zaak al onderzocht wordt door een andere internationale instantie, de klacht misbruik vormt van de procedure en of verzoeker schade heeft geleden als gevolg van de vermeende schending. Ten aanzien van de inhoud moet er sprake zijn van een maatregel die binnen de reikwijdte van een verdragsartikel valt. Bij sommige verdragsartikelen is het vervolgens de vraag of een beperking van een verdragsvrijheid kan worden gerechtvaardigd. Na ontvangst van het verzoekschrift kan de regering een verweerschrift indienen. Hierop kan de verzoeker/klager reageren en daarna is er voor de regering nog een keer de gelegenheid om een aanvullend verweerschrift in te dienen. Soms wordt hierna nog een nadere schriftelijke reactie ingediend, bijvoorbeeld in geval van nieuwe ontwikkelingen of om in te gaan op specifieke aanvullende vragen van het comité of het EHRM.

| 15 |

Op basis van al deze stukken geeft het comité een schriftelijke zienswijze en het EHRM een uitspraak of beslissing. Indien om een schadevergoeding is gevraagd, staat in de zienswijze of uitspraak/beslissing of schadevergoeding moet worden verleend. Er bestaat de mogelijkheid voor een hoorzitting in Genève of Straatsburg. In procedures tegen het Koninkrijk voor de comités is hiervan nog nooit gebruik gemaakt. Soms wordt een hoorzitting in Straatsburg georganiseerd door het EHRM, onder meer in zaken die door de Grote Kamer van het EHRM worden behandeld. Belangrijk verschil in de procedure is dat bij de comités de mogelijkheid wordt geboden om (eerst) enkel verweer te voeren op de ontvankelijkheid.

Bij het EHRM moet een klacht worden ingediend binnen vier maanden nadat de hoogste nationale rechter uitspraak heeft gedaan in de zaak. Vervolgens worden alle verzoekschriften die binnenkomen bij het EHRM door de *filtering section* beoordeeld op kennelijke niet ontvankelijkheid. Nadat het verzoekschrift is gecommuniceerd aan Nederland, gaat de zogenaamde non-contentieuze fase in, waarin partijen tot een minnelijke schikking kunnen komen. De termijnen voor het indienen van

verweerschriften beginnen pas nadat de non-contentieuze fase is afgesloten. Dat is gewoonlijk na twaalf weken.

Kennisoverdracht

Het Mensenrechtencluster maakt deel uit van de afdeling Internationaal Recht ('DJZ/IR'). Naast het Mensenrechtencluster bestaat DJZ/IR uit de clusters Vrede & Veiligheid, Internationale Rechtsorde, Internationale Omgeving, Procesvoering en het Centrum voor Internationaal Recht ('CIR'). De afdeling is een kennisafdeling die ten dienste staat van het Nederlandse overheidsbeleid. Medewerkers van de afdeling verzorgen regelmatig lezingen en cursussen bij andere departementen en uitvoerende diensten. Leden van het Mensenrechtencluster verzorgen ook regelmatig cursussen over de praktijk bij het EHRM en de VN-verdragscomités en lezingen over ontwikkelingen in het internationaal recht, bijvoorbeeld aan universiteiten, de Academie voor Wetgeving/Academie voor Overheidsjuristen en rechtbanken.

Er bestaan verschillende mogelijkheden om tijdelijk ervaring op te doen bij het Mensenrechtencluster. Zo wordt er jaarlijks een jurist vanuit de Raad van State gedetacheerd bij het Mensenrechtencluster. Daarnaast kunnen studenten een stage lopen bij DJZ/IR om zo onder andere kennis te maken met de procesvoering bij het EHRM en de VN-verdragscomités. In 2024 hebben zeven studentenstagiairs op de afdeling meegewerkt.

Raad van Europa

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Uitspraken

J.S. (56440/15, 6 februari 2024)

Verzoeker klaagt dat hij niet in de gelegenheid is gesteld een anonieme getuige ter terechtzitting te ondervragen. De verklaringen van die getuige zijn als bewijs tegen hem gebruikt bij zijn veroordeling voor het plegen van een moord. Dat is volgens hem in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces en het ondervragingsrecht).

Verzoeker werd in 2010 gearresteerd op verdenking van betrokkenheid bij een in 2002 gepleegde moord. De verdenking was gebaseerd op overeenstemmende DNA-profielen, verklaringen van verzoekers ex-vriendin en de verklaring van de anonieme getuige X. De getuige X heeft anonimiteit gekregen wegens de angst voor het eigen leven door het delen van informatie. Noch verzoeker en zijn advocaat, noch de officier van justitie mochten bij het verhoor van X aanwezig zijn. Zij hadden wel de mogelijkheid om voorafgaand schriftelijk vragen in te dienen. Alle opgegeven vragen zijn door de rechter-commissaris gesteld en door X beantwoord. De rechter-commissaris heeft de officier van justitie en de verdediging van verzoeker nadien in de gelegenheid gesteld nadere vragen aan X op te geven, van welke gelegenheid zij geen gebruik hebben gemaakt.

De rechtbank veroordeelde verzoeker tot achttien jaar gevangenisstraf voor moord. In hoger beroep veroordeelde het gerechtshof verzoeker eveneens tot achttien jaar gevangenisstraf voor de moord. Deze veroordeling was gebaseerd op twintig bewijsmiddelen, waaronder de verklaringen van getuige X. De Hoge Raad verwierp het cassatieberoep van verzoeker.

Het EHRM beoordeelt de klacht aan de hand van het toetsingskader uit zijn vaste rechtspraak over het ondervragingsrecht. Daartoe beoordeelt het EHRM i) of er goede gronden waren voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid ter terechtzitting, ii) of de verklaring van getuige X het enige of doorslaggevende bewijsmiddel was waarop de veroordeling van verzoeker is gebaseerd, en iii) of er voldoende factoren zijn om de verdediging te compenseren voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid op de terechtzitting.

Het EHRM oordeelt dat de beslissing van de nationale rechter om X de status van bedreigde getuige toe te kennen wegens diens vrees voor represailles was gebaseerd op objectieve gronden en werd gestaafd door bewijsmateriaal. Die beslissing kan dus niet als willekeurig of kennelijk onredelijk worden beschouwd. Gelet daarop is naar het oordeel van het EHRM sprake van een goede reden om de identiteit van X te beschermen en dus voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid op de terechtzitting. Het EHRM stelt verder vast dat het gerechtshof heeft geoordeeld

dat de verklaringen van X niet het enige, noch het doorslaggevende bewijs voor de veroordeling van verzoeker vormden. Het EHRM vindt die beoordeling niet arbitrair of onredelijk.

Bij de beoordeling van de aanwezigheid van factoren die kunnen compenseren voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid op de terechtzitting, weegt het EHRM mee dat het gerechtshof het gewicht, de coherentie en de consistentie van de verklaringen van X heeft onderzocht en deze heeft vergeleken met andere beschikbare bewijsmiddelen. Ook is het gerechtshof op zorgvuldige wijze nagegaan of de verklaringen van X betrouwbaar waren. Verder wijst het EHRM erop dat de wettelijke procedure voor het horen van bedreigde getuigen voldoende processuele waarborgen voor de verdachte bevatte. Het EHRM stelt ook vast dat de verdediging in deze zaak geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om aanvullende vragen aan X te stellen. Daarom kan de verdediging worden geacht afstand te hebben gedaan van het recht om de geloofwaardigheid van de verklaringen van X te betwisten. Tot slot betreft het EHRM bij zijn oordeel dat twee verschillende rechters-commissarissen de betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van X positief hebben beoordeeld. Hun onafhankelijkheid en onpartijdigheid is volgens het EHRM ook een belangrijke processuele waarborg voor de eerlijkheid van de strafrechtelijke procedure als geheel. Gelet hierop en gelet op het feit dat de verklaringen van X niet het enige of doorslaggevende bewijs voor de veroordeling van verzoeker vormden, concludeert het EHRM dat de nadelen die de verdediging heeft ondervonden in verband met de aan X verleende anonimiteit, voldoende zijn gecompenseerd.

Het EHRM concludeert dat de strafprocedure tegen verzoeker in zijn geheel beschouwd, niet oneerlijk was door de toelating van de verklaringen van X tot het bewijs. Het EHRM oordeelt dat geen sprake is van schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM.

M.B. (71008/16, 23 april 2024)

Verzoeker, afkomstig uit Syrië, klaagt dat hij in strijd met artikel 5 lid 1 onder f EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) in vreemdelingenbewaring is gesteld.

Verzoeker vroeg in oktober 2015 asiel aan in Nederland. Hij werd kort daarna gearresteerd op verdenking van deelname aan een terroristische organisatie en strafrechtelijk veroordeeld tot tien maanden gevangenisstraf. Hij werd in september 2016 uit de strafrechtelijke bewaring vrijgelaten. Daarop werd hij onmiddellijk in vreemdelingenbewaring geplaatst, op twee grondslagen: dat zijn bewaring noodzakelijk was voor het verkrijgen van informatie voor de beoordeling van zijn asielaanvraag, en dat hij een gevaar voor de openbare orde vormde. Verzoeker stelde beroep in tegen de vreemdelingenbewaring. Het beroep werd ongegrond verklaard, al oordeelde de rechter dat de vreemdelingenbewaring niet op de grondslag dat zijn bewaring noodzakelijk was voor de beoordeling van zijn asielaanvraag kon worden opgelegd. Vanaf deze uitspraak was de vreemdelingenbewaring dus enkel op de

grondslag van de openbare orde. Verzoeker stelde hoger beroep in dat ongegrond werd verklaard. Vervolgens diende verzoeker een beroep in tegen de voortduring van zijn vreemdelingenbewaring. Dit beroep werd ongegrond verklaard. In december 2016 werd de vreemdelingenbewaring opgeheven nadat een tweede beroep tegen de voortduring van de vreemdelingenbewaring gegrond werd verklaard.

Het EHRM overweegt dat artikel 5 lid 1 onder f EVRM de bewaring van een vreemdeling toestaat met het doel de onrechtmatige binnenkomst te voorkomen. Het EHRM legt uit dat totdat de staat (formeel) toestemming heeft verleend het land binnen te komen, elke binnenkomst onrechtmatig is. Het EHRM volgt de uitleg van de regering dat het verblijf van verzoeker in afwachting van het besluit op zijn asielaanvraag, geen formele toestemming tot toegang tot het Nederlandse grondgebied vormt. Het verblijf in afwachting van het asielbesluit is slechts bedoeld om uitzetting te voorkomen. Het EHRM oordeelt dat de bewaring van verzoeker een duidelijke grondslag had en binnen de werkingsfeer van artikel 5 lid 1 onder f EVRM viel. Het EHRM ziet geen enkele aanwijzing, en verzoeker heeft ook niet aangevoerd, dat de plaats en de omstandigheden van bewaring niet geschikt waren, dat de duur van zijn bewaring onredelijk was of dat de autoriteiten zijn bewaring niet te goeder trouw hebben uitgevoerd. Het EHRM beoordeelt daarom of er een voldoende nauw verband bestaat tussen de vreemdelingenbewaring en het doel om de onrechtmatige binnenkomst te voorkomen (de eerste volzin van artikel 5 lid 1 onder f EVRM). De openbare orde vormt namelijk geen grondslag voor vreemdelingenbewaring onder artikel 5 lid 1 onder f EVRM. Dat het Unierechtelijk kader voorziet in een dergelijk grondslag, doet hier niet aan af. Het EHRM kan begrip opbrengen voor de legitieme zorgen van een staat die bestaan wanneer een vreemdeling kort na zijn veroordeling wegens terrorisme uit strafrechtelijke bewaring wordt vrijgelaten. Dit kan echter niet leiden tot een vorm van 'preventieve bewaring' en het kan een staat ook niet ontslaan van zijn verplichtingen onder het EVRM.

Het EHRM merkt op dat in het geval van verzoeker tijdens de strafrechtelijke bewaring geen stappen waren gezet in de beoordeling van de asielaanvraag, zoals het houden van asielgehoren. Daarom overweegt het EHRM dat de vreemdelingenbewaring in dit geval onevenredig, of zelfs onnodig, lijkt: de asielbeoordeling had namelijk plaats kunnen vinden tijdens de strafrechtelijke bewaring. Het EHRM stelt vast dat in de Nederlandse wet- en regelgeving waarborgen ingebouwd zijn om vreemdelingenbewaring te herzien en om de duur daarvan te beperken. Het oordeelt echter dat openbare orde niet kan worden gebruikt om excessieve vreemdelingenbewaring te rechtvaardigen na afloop van strafrechtelijke bewaring, zonder dat op de asielaanvraag wordt beslist. Dat vindt het EHRM een uitbreiding van de gronden voor vrijheidsontneming waarin het EVRM niet voorziet.

Ten slotte merkt het EHRM op dat verzoeker niet in vreemdelingenbewaring was gesteld toen hij het land voor het eerst binnenkwam en asiel aanvroeg. Ook werd in bewaringstelling van verzoeker niet noodzakelijk geacht voor de behandeling

van zijn asielaanvraag, terwijl gedurende de tien maanden van de strafrechtelijke bewaring geen stappen zijn ondernomen voor het onderzoek naar zijn asielaanvraag. Daarom concludeert het EHRM dat er een onvoldoende nauw verband bestond tussen zijn vreemdelingenbewaring en het doel om zijn onrechtmatige binnenkomst te voorkomen. Het EHRM oordeelt dat de vreemdelingenbewaring van verzoeker dus willekeurig was en daarom in strijd met artikel 5 lid 1 onder f EVRM.

W.R. (989/18, 27 augustus 2024)

Verzoeker klaagt dat hij door het ontbreken van rechtsbijstand tijdens politieverhoren en bezoeken ter plaatse in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder c EVRM (recht op een eerlijk proces en recht op rechtsbijstand) een oneerlijk proces heeft gehad.

Verzoeker is veroordeeld voor de moord op zijn ex-vrouw, de moeder van hun drie kinderen. Hij is op 12 januari 2014 aangehouden op verdenking van doodslag en daarna meerdere malen gehoord. Bij geen van die verhoren was een advocaat aanwezig. Wel is hij voorafgaand aan het tweede verhoor (het eerste inhoudelijke politieverhoor) in de gelegenheid gesteld om te spreken met een advocaat, van welke gelegenheid hij gebruik heeft gemaakt. Tijdens dat verhoor veranderde de verdenking van doodslag naar moord. Verzoeker heeft op meerdere momenten een gedetailleerde bekennende verklaring afgelegd. Op een zeker moment heeft de politie hem meegenomen naar enkele plaatsen die van belang waren voor het onderzoek. Daarbij was geen advocaat aanwezig. In eerste aanleg is verzoeker veroordeeld voor doodslag; in hoger beroep voor moord.

Volgens vaste EHRM-rechtspraak volgt uit artikel 6 lid 1 en lid 3 sub c EVRM een recht op bijstand door een advocaat tijdens politieverhoor (verhoorbijstand). Toegang tot rechtsbijstand gedurende het strafrechtelijke onderzoek kan tijdelijk worden beperkt wanneer daarvoor zwaarwegende redenen (*compelling reasons*) bestaan.

Die beperkingen op de toegang tot rechtsbijstand zijn echter alleen toegestaan in uitzonderlijke omstandigheden, moeten tijdelijk van aard zijn en gebaseerd zijn op een individuele beoordeling van de bijzondere omstandigheden van het geval. Zelfs als geen sprake is van zwaarwegende redenen, betekent dat nog niet dat artikel 6 EVRM is geschonden, al weegt dit wel zwaar mee in de beoordeling of het strafproces in zijn geheel eerlijk is. De eerlijkheid van het strafproces in zijn geheel mag niet onherstelbaar zijn geschaad door de beperking op de toegang tot rechtsbijstand. Het EHRM stelt vast dat verzoekers recht op verhoorbijstand tijdens het politieonderzoek werd beperkt en dat hier geen zwaarwegende reden voor bestond. Daarom toetst het EHRM of de strafprocedure als geheel eerlijk is geweest. Het EHRM oordeelt dat dit het geval is. Daarbij weegt het EHRM mee dat verzoeker niet bijzonder kwetsbaar was; dat hij voldoende in de gelegenheid is gesteld om het bewijs te toetsen en betwisten; dat hij regelmatig is geweest op zijn recht om te zwijgen; dat hij voorafgaand aan het eerste inhoudelijke politieverhoor wel een advocaat heeft kunnen consulteren; dat hij de verklaringen die hij in afwezigheid van

een advocaat heeft afgelegd, later niet volledig heeft ingetrokken of gewijzigd; dat er steunbewijs was; dat het Nederlandse strafproces diverse procedurele waarborgen bevat zoals toegang tot het strafdossier en dat uit de aard van het misdrijf, namelijk moord op zijn ex-vrouw, een zeer zwaarwegend publiek belang bij vervolging volgt. Het EHRM concludeert dat geen sprake is van een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder c EVRM.

H.J.H. (24008/20, 22 oktober 2024)

Verzoeker klaagt dat twee buitengewoon opsporingsambtenaren ('boa's') in strijd met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling) hebben gehandeld door hem in een arm- en nekklem te houden. Daarnaast heeft er volgens hem geen doeltreffend onderzoek naar deze geweldsaanwending door de nationale autoriteiten plaatsgevonden (procedurele schending artikel 3 EVRM). Twee boa's bezochten de boerderij van verzoeker omdat een landbouwvoertuig olie had gelekt op een openbare weg en de oliesporen naar de boerderij leidden. Verzoeker liet de boa's weten dat zij niet welkom waren op zijn terrein. Toen de boa's wegrepen en daarbij een stukje over een pas door verzoeker ingezaaid grasveld reden, ging verzoeker voor de auto staan, sloeg daarop en schreeuwde tegen de boa's. Dit was voor de boa's aanleiding om verzoeker aan te houden wegens verzet tegen een ambtenaar in functie en poging tot vernieling van hun auto. De boa's werkten verzoeker tegen de grond en pasten een arm- en nekklem op hem toe. Kort daarna arriveerde de politie, die verzoeker meenam voor verhoor. Dezelfde avond werd verzoeker vrijgelaten.

Volgens de officier van justitie was verzoeker ten onrechte als verdachte aangemerkt. De zaak tegen verzoeker werd daarop niet voortgezet.

Daaropvolgende klachten van verzoeker bij de gemeente Enschede en het Openbaar Ministerie over de geweldsaanwending door de boa's leidden nergens toe. Vervolgens diende verzoeker bij het gerechtshof een klacht in over het besluit van het Openbaar Ministerie om niet over te gaan tot vervolging van de boa's (artikel 12 Sv-procedure). Een daaropvolgende poging tot mediation door het gerechtshof werd door de gemeente Enschede afgewezen. Het gerechtshof verklaarde de klacht ongegrond en oordeelde dat er op basis van het dossier onvoldoende bewijs was voor de beweringen van verzoeker.

De regering heeft in een eenzijdige verklaring erkend dat geen effectief onderzoek is gedaan naar de geweldsaanwending, en dat niet kan worden vastgesteld of de geweldsaanwending in strijd met artikel 3 EVRM was.

Het EHRM overweegt op basis van zijn vaste rechtspraak dat de door verzoeker ingediende klacht de nationale autoriteiten verplichtte om een doeltreffend officieel onderzoek in te stellen. Volgens het EHRM blijkt uit de stukken dat daartoe geen serieuze poging is gedaan. Volgens het EHRM blijkt uit getuigenverklaringen dat er geweld jegens verzoeker is gebruikt. De bewijslast rust dan op de regering om aan

te tonen dat de geweldsaanwending tegen verzoeker niet in strijd was met artikel 3 EVRM. Meer in het bijzonder moet de regering aantonen dat de geweldsaanwending strikt noodzakelijk was vanwege verzoekers gedrag. Gezien het gebrek aan onderzoek heeft de regering niet kunnen onderbouwen dat de geweldsaanwending door de boas strikt noodzakelijk was.

Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikel 3 EVRM.

W.L.M.A. (4470/21, 10 december 2024)

Verzoeker, een staatsburger van Peru, klaagt dat zijn aanvraag voor een verblijfsvergunning in het kader van gezinshereniging is afgewezen in strijd met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). Verzoeker is geboren met een verstandelijke beperking. Hij heeft nooit zelfstandig gewoond. Na het overlijden van zijn ouders in Peru is hij met zijn zus naar Nederland gereisd op een toeristenvisum. Sindsdien woont hij bij zijn zus en haar gezin, maar de zorg voor hem is verdeeld over alle vier zijn in Nederland wonende zussen. In 2017 heeft verzoeker een verblijfsvergunning aangevraagd in het kader van gezinshereniging, met daarbij gevoegd een psychiatrisch rapport waarin wordt bevestigd dat hij verstandelijk beperkt is. De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid heeft de aanvraag van verzoeker afgewezen omdat volgens hem niet was aangetoond dat sprake was van 'familielevens' in de zin van artikel 8 EVRM tussen verzoeker en zijn zussen. De afwijzing was gebaseerd op de omstandigheid dat zijn zussen niet betrokken waren geweest bij zijn leven voordat de ouders overleden. Ook was volgens de staatssecretaris van belang dat verzoeker met (financiële) steun van zijn zussen zorg zou kunnen ontvangen in Peru. Na twee ongegrond verklaarde bezwaarprocedures en twee beroepsprocedures die de rechtbank gegrond heeft verklaard, heeft de staatssecretaris hoger beroep ingesteld bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ('ABRvS'). In 2020 heeft de ABRvS het hoger beroep van de staatssecretaris gegrond verklaard, waarmee de afwijzing van de aanvraag van verzoeker om een verblijfsvergunning definitief is geworden. Het EHRM oordeelt dat de relatie tussen verzoeker en zijn zussen onder 'familielevens' valt als bedoeld in artikel 8 EVRM. Het EHRM merkt op dat verzoeker een verstandelijke beperking heeft en dat onbetwist is dat zijn zorg altijd is verleend door naaste familieleden. Verder overweegt het EHRM dat de omstandigheid dat de familiebanden zijn ontstaan op een moment dat de verblijfsstatus van een van de familieleden niet rechtmatig was, niet van invloed is op het vaststellen of sprake is van 'familielevens' tussen verzoeker en zijn zussen. Het EHRM ziet daarom geen reden voor de nationale autoriteiten om de beoordeling primair te hebben gericht op de banden tussen verzoeker en zijn zussen voorafgaand aan het overlijden van hun ouders. Het EHRM houdt er ook rekening mee dat de beperking van verzoeker zo ernstig is dat hij in zijn dagelijks leven afhankelijk is van de zorg van anderen, waaronder die van zijn zussen. Ook is voor het EHRM van belang dat de in Peru

wonende broer van verzoeker hem niet kan verzorgen en dat niet is gebleken dat er in Peru alternatieve mogelijkheden voor zorg aanwezig zijn. Daarom oordeelt het EHRM dat tussen verzoeker en zijn zussen sprake is van ‘bijkomende elementen van afhankelijkheid, die meer inhouden dan normale emotionele banden’ en dus sprake is van familielevens tussen verzoeker en zijn zussen.

Voorts stelt het EHRM vast dat de nationale autoriteiten zich hebben beperkt tot een beoordeling van de vraag of artikel 8 EVRM van toepassing is. Gelet op de bevestiging van het EHRM dat dit artikel wel degelijk van toepassing is, hebben de nationale autoriteiten ten onrechte nagelaten te onderzoeken of zij moesten voldoen aan een verplichting onder artikel 8 EVRM om verzoeker in Nederland te laten verblijven. Het Hof concludeert dat sprake is van een schending van artikel 8 EVRM.

Beslissingen

C.S.M. (61433/21, 18 januari 2024)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 6 lid 2 EVRM (recht op een eerlijk proces) over de motivering van de uitspraak van het gerechtshof betreffende de afwijzing van zijn verzoek om compensatie voor de tijd die hij heeft doorgebracht in voorarrest en voor juridische kosten. Verzoeker stelt dat deze motivering de onschuldpresumptie schendt. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapte.

| 24 |

R.B.H. (34039/22, 15 februari 2024)

Verzoekster klaagt dat het geweld dat tegen haar is aangewend door twee politieagenten in strijd is met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling). Ze stelt dat de geweldsaanwending disproportioneel en niet noodzakelijk was. Ook was het onderzoek naar de geweldsaanwending volgens haar niet adequaat en effectief.

Verzoekster en de regering komen tot een minnelijke schikking. Die bestaat onder meer uit een schadevergoeding en de gelegenheid tot een gesprek tussen verzoekster en een vertegenwoordiger van de politie. Het EHRM schrapte de zaak van de rol.

M.K. (9573/23, 21 maart 2024)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de motivering van de uitspraak van het gerechtshof over de rechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis en de weigering om zijn voorlopige hechtenis onder bepaalde voorwaarden te schorsen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapte.

D.A. e.a. t. Portugal en 32 andere staten (39371/20, 9 april 2024)

Verzoekers zijn zes Portugese kinderen en jongvolwassenen. Zij stellen dat de aangesproken verdragsstaten, waaronder Nederland, te weinig doen tegen klimaatverandering. Dat is volgens hen in strijd met artikel 2 (recht op leven), artikel 3 (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling), artikel 8 (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 14 (discriminatieverbod) EVRM. Verzoekers betogen dat de bestaande en toekomstige gevolgen van klimaatverandering toegerekend kunnen worden aan de aangesproken verdragsstaten. In het bijzonder voeren ze aan dat de gevolgen van klimaatverandering, zoals hittegolven en bosbranden en de rook van bosbranden, hun leven, welzijn, geestelijke gezondheid en woningen negatief beïnvloeden. Deze zaak is één van de drie uitspraken van het EHRM in zaken over klimaatverandering in 2024. De andere twee zaken zijn *V.K.S. e.a. t. Zwitserland* (53600/20, 9 april 2024) en *D.C. t. Frankrijk* (7189/21, 9 april 2024). Het EHRM gaat in deze zaak na of het verzoek ontvankelijk is en buigt zich daarbij over de vraag of de aangesproken verdragsstaten verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor een mogelijke schending van de rechten van verzoekers onder het EVRM. Het EHRM stelt vast dat verzoekers inwoners zijn van Portugal. Daarom vallen zij onder de rechtsmacht van Portugal en kan Portugal verantwoordelijk worden gehouden voor een mogelijke schending van de rechten van verzoekers. Maar omdat verzoekers de nationale rechtsmiddelen niet hebben uitgeput, oordeelt het EHRM dat de klacht tegen Portugal niet-ontvankelijk is.

Bij het onderzoeken van de mogelijke rechtsmacht van de overige aangesproken verdragsstaten, erkent het EHRM de bijzondere aard en ernst van klimaatverandering en de wereldwijde gevolgen en uitdagingen die klimaatverandering veroorzaakt. Maar het EHRM vindt dat dit niet tot het oordeel moet leiden dat de aangesproken verdragsstaten zogenoemde extraterritoriale rechtsmacht hebben. Daarom kunnen zij niet verantwoordelijk worden gehouden voor een mogelijke schending van de rechten van verzoekers. Het EHRM wijst daarbij, onder meer, op het ontbreken van een bijzondere link tussen verzoekers en de aangesproken verdragsstaten. Ook wil het EHRM voorkomen dat het EVRM verandert in een wereldwijd klimaatverdrag, waardoor verdragsstaten verantwoordelijk zouden kunnen worden gehouden voor de gevolgen van klimaatverandering overal in de wereld. Het EHRM concludeert dat geen sprake is van rechtsmacht en oordeelt daarom dat de klacht van verzoekers tegen de overige aangesproken verdragsstaten, waaronder Nederland, dan ook niet-ontvankelijk is.

R.H.Z. (46836/18, 14 mei 2024)

Verzoeker klaagt dat hij in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces en het ondervragingsrecht) niet in de gelegenheid is gesteld om een belastende getuige te (doen) ondervragen, terwijl diens verklaring was gebruikt voor

zijn veroordeling.

De rechtbank had verzoeker veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf voor, onder meer, het medeplegen van inbraak met (bedreiging met) geweld. In hoger beroep willigde het gerechtshof een verzoek in van een medeverdachte om verhoor van een getuige, maar die getuige kon niet worden gevonden. Dat lukte ook niet met een rechtshulpverzoek aan Polen. De getuige had eerder bij de politie een belastende verklaring afgelegd. Het gerechtshof liet die verklaring toe als bewijs en veroordeelde verzoeker, mede op basis van die verklaring, voor het medeplegen van inbraak met (bedreiging met) geweld tot vier jaar gevangenisstraf. De Hoge Raad verwierp het tegen dit vonnis ingestelde cassatieberoep.

Het EHRM beoordeelt de klacht aan de hand van het toetsingskader dat volgt uit zijn vaste rechtspraak over het ondervragingsrecht. Daartoe beoordeelt het EHRM i) of er goede gronden waren voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid ter terechtzitting, ii) of de verklaring van getuige X het enige of doorslaggevende bewijsmiddel was waarop de veroordeling van verzoeker is gebaseerd, en iii) of er voldoende factoren zijn om de verdediging te compenseren voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid op de terechtzitting.

| 26 | Ten eerste concludeert het EHRM dat sprake was van een goede grond waarom de getuige niet op de zitting kon worden ondervraagd. Volgens het EHRM hebben de autoriteiten voldaan aan hun positieve verplichting om die inspanningen te verrichten die redelijkerwijs van hen gevergd kunnen worden om de aanwezigheid van de getuige op de terechtzitting te verzekeren. Ten tweede stelt het EHRM vast dat de betreffende getuigenverklaring niet het enige bewijs, noch doorslaggevend bewijs was voor de veroordeling van verzoeker. Ten derde overweegt het EHRM dat er voldoende factoren aanwezig waren om te compenseren voor de nadelen die de verdediging heeft ondervonden als gevolg van het ontbreken van een gelegenheid om de getuige op de terechtzitting te ondervragen. Het gerechtshof heeft de getuigenverklaring namelijk grondig en zorgvuldig beoordeeld en na nauwkeurig onderzoek vastgesteld dat de getuige betrouwbaar was. Ook werd verzoeker in de gelegenheid gesteld zijn eigen versie van de gebeurtenissen te geven en de geloofwaardigheid van de afwezige getuige in twijfel te trekken door te wijzen op eventuele incoherenties of tegenstrijdigheden met de verklaringen van andere getuigen. Bovendien kende verzoeker de identiteit van de getuige en kon hij dus een onderzoek instellen naar motieven die de getuige zou kunnen hebben gehad om te liegen. Dit alles heeft verzoeker echter nagelaten.

Gelet op het voorgaande, volgt het EHRM verzoeker niet in zijn standpunt dat door de toelating van de getuigenverklaring tot het bewijs, de strafrechtelijke procedure als geheel oneerlijk is geweest.

Het EHRM concludeert dat de klacht ongegrond is en verklaart de klacht daarom niet-ontvankelijk.

J.S. (4597/23, 11 juni 2024)

De zaak gaat over de gedeeltelijke afwijzing van de aanvraag van verzoeker om compensatie op basis van de Regeling individueel Joods moreel rechtsherstel. Dit is een regeling die de gemeenteraad van Den Haag in 2017 heeft opgesteld. De regeling biedt compensatie voor onroerendgoedbelastingen (erfpacht en straatbelasting) die de gemeente Den Haag tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft geheven op eigendommen van Joodse burgers, terwijl zij gedeporteerd of ondergedoken waren. De regeling gold alleen voor privébezit en niet voor bedrijfspanden, omdat de meeste Joodse ondernemers hun bedrijven in 1941 moesten liquideren en daardoor geen belasting hoefden te betalen. Bedrijven die niet waren geliquideerd, kwamen onder controle van de nazi's, waardoor de ondernemers ook geen belastingen hoefden te betalen. Om deze reden kwamen alleen privéwoningen in aanmerking voor compensatie en waren bedrijfspanden uitdrukkelijk uitgesloten.

Verzoeker klaagt dat de regeling in strijd is met artikel 1 Protocol 1 EVRM (bescherming van eigendom), in samenhang met artikel 14 EVRM (verbod op discriminatie) en artikel 1 Protocol 12 EVRM (algemeen verbod van discriminatie). Ook klaagt hij over een schending van artikel 6 EVRM (recht op een eerlijk proces) en artikel 13 EVRM (recht op een effectief rechtsmiddel).

Verzoeker vroeg compensatie voor de woning van zijn grootouders en voor de panden van drie bedrijven van zijn oudoom. Hij ontving compensatie voor de woning van zijn grootouders, maar niet voor de bedrijfspanden van zijn oudoom. Tegen de afwijzing van het bezwaar dat hij geen compensatie kreeg voor de bedrijfspanden ging verzoeker in beroep bij de rechtbank Den Haag. De rechtbank oordeelde dat de compensatieregeling buitenwettelijk begunstigend beleid was en dat de rechterlijke toetsing beperkt was tot de consistente toepassing daarvan. De rechtbank stelde vast dat de regeling consistent was toegepast en wees het beroep af. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State bevestigde de uitspraak.

Het EHRM beoordeelt de gestelde schending van artikel 1 Protocol 1 EVRM en overweegt dat verzoeker geen gerechtvaardigd vertrouwen kon hebben gehad om gecompenseerd te worden voor de onroerendgoedbelasting die is betaald voor de panden van de bedrijven van zijn oudoom. De compensatieregeling wees namelijk duidelijk alleen particuliere huiseigenaren aan als potentiële begunstigden. Verzoekers aanspraak op compensatie kan daarom niet worden beschouwd als een 'bezit' in de zin van artikel 1 Protocol 1 EVRM. De klacht over de schending van artikel 1 Protocol 1 EVRM is daarom niet-ontvankelijk.

Verder oordeelt het EHRM dat geen sprake is van een schending van artikel 1 Protocol 12 EVRM, omdat de nationale autoriteiten hun beoordelingsmarge niet hebben overschreden bij het bepalen van de redelijkheid van de rechtvaardiging voor het verschil in behandeling tussen privébezit en bedrijfspanden in de compensatieregeling. Het EHRM verwijst daarbij naar de gedetailleerde uitleg van de gemeenteraad van Den Haag voor het onderscheid in de compensatie tussen

privébezit en bedrijfsbezit in de compensatieregeling. Het EHRM verklaart de klacht over de schending van artikel 1 Protocol 12 EVRM niet-ontvankelijk.

Ook is volgens het EHRM geen sprake van een schending van artikel 6 lid 1 EVRM. Verzoeker kan namelijk niet stellen dat hij een recht op schadevergoeding had, gelet op de duidelijke uitsluiting van bedrijfseigendommen in de compensatieregeling. Hieruit volgt dat artikel 6 lid 1 EVRM niet van toepassing is. Deze klacht is daarom niet-ontvankelijk.

Ten slotte oordeelt het EHRM dat verzoeker geen beroep kan doen op artikel 13 EVRM omdat dit artikel alleen in samenhang met een ander artikel van het EVRM van toepassing kan zijn. Omdat verzoekers klachten onder de andere artikelen niet-ontvankelijk zijn, is ook de klacht over de schending van artikel 13 EVRM niet-ontvankelijk.

Het EHRM verklaart de klacht niet-ontvankelijk.

J.F.M. (27963/18, 5 september 2024) en A.S.M. (29348/18, 5 september 2024)

Verzoekers zijn op Curaçao veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf en klagen dat artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling) is geschonden vanwege het ontbreken van een reëel perspectief op herziening van de levenslange straf door een gebrek aan rehabilitatiemogelijkheden.

De regering heeft een eenzijdige verklaring afgelegd, waarin het erkent dat ten tijde van veroordeling van verzoekers (in 2015) de wijze waarop levenslanggestraften voor herziening in aanmerking konden komen niet duidelijk was en daarmee in strijd was met artikel 3 EVRM. Inmiddels zijn er Richtlijnen Levenslanggestraften vastgesteld en zijn er stappen gezet in de re-socialisatie-trajecten van verzoekers.

Het EHRM oordeelt in beide zaken dat verdere behandeling van de zaken niet nodig is. Het verwijst naar zijn uitgebreide rechtspraak over levenslange gevangenisstraffen zonder de mogelijkheid van vrijlating. Het EHRM verwijst ook naar de eenzijdige verklaring van de regering en de verstrekte informatie in, waaronder een bijgewerkt actieplan voor het arrest *J.C.M.* van 26 april 2016. Het EHRM stelt vast dat de uitvoering van het arrest *J.C.M.* onder het toezicht staat van het Comité van Ministers, dat volgens het EHRM beter in staat is om de benodigde maatregelen te monitoren.

Het EHRM schrapt beide zaken van de rol, maar wijst erop dat het de zaken opnieuw op de rol kan plaatsen als de regering zich niet houdt aan de beloften in de eenzijdige verklaring.

S.M.E. (16216/23, 5 september 2024)

Verzoekster klaagt op grond van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling) over haar geplande uitzetting naar Eritrea. Op 17 juni 2024 heeft verzoekster aan het EHRM medegedeeld dat haar een verblijfsgunning is verleend. Verzoekster heeft het EHRM daarom verzocht de zaak van de rol te schrappen. Het EHRM concludeert dat het geschil is opgelost in de zin van artikel

37 lid 1 EVRM en dat het niet nodig is de behandeling van het verzoekschrift voort te zetten. Het EHRM schrapt de zaak van de rol.

W.N.J.C. (36957/22, 5 september 2024)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 2 EVRM (recht op leven) en artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling) over de beslissing van het Openbaar Ministerie om de strafvervolging te beëindigen van een groep die verdacht werd van de zeer gewelddadige mishandeling van verzoeker.

Op 6 mei 2024 liet verzoeker aan het EHRM weten dat hij om gezondheidsredenen zijn verzoekschrift wilde intrekken.

Het EHRM concludeert dat verzoeker zijn verzoekschrift niet langer wenst te handhaven. Het EHRM constateert ook dat er geen bijzondere omstandigheden zijn met betrekking tot de eerbiediging van de rechten in het EVRM en de Protocolen die verder onderzoek van de zaak vereisen. Het EHRM schrapt de zaak van de rol.

S.C. (8715/24, 24 september 2024)

Verzoeker klaagt over een schending van artikel 7 EVRM (geen straf zonder wet) omdat de wet over voorwaardelijke invrijheidsstelling tijdens zijn procedure is gewijzigd.

De rechtbank heeft verzoeker in 2017 wegens doodslag veroordeeld tot veertien jaar en zes maanden gevangenisstraf. Met ingang van 1 juli 2021 is Wet Straffen en Beschermen in werking getreden. Deze wet heeft een wijziging aangebracht in het systeem voor voorwaardelijke invrijheidsstelling. Op grond van de overgangsbepalingen is de nieuwe regeling van toepassing op alle vrijheidsstraffen die na de datum van inwerkingtreding van de wet worden uitgesproken.

In hoger beroep is verzoeker in 2022 veroordeeld tot 15 jaar en drie maanden.

Verzoeker klaagt dat als gevolg van de wetswijziging zijn positie is verslechterd.

Hij wijst erop dat hij meer tijd in de gevangenis zal moeten doorbrengen dan onder de oude wet. Ook klaagt hij dat zijn kansen op voorwaardelijke invrijheidsstelling zijn afgenomen door de strengere regels die op grond van de nieuwe wet gelden.

Het EHRM oordeelt dat artikel 7 EVRM niet van toepassing is. Het EHRM verwijst daarbij naar zijn uitgebreide rechtspraak waarin een onderscheid wordt gemaakt tussen een maatregel die in wezen een 'straf' vormt en een maatregel die betrekking heeft op de 'uitvoering' of 'tenuitvoerlegging' van de straf. Uit die rechtspraak volgt dat een wijziging van een regeling voor vervroegde invrijheidsstelling geen deel uitmaakt van de 'straf' in de zin van artikel 7 EVRM.

Het EHRM verklaart de klacht niet-ontvankelijk.

P.C.S. (40969/21, 24 september 2024)

Verzoeker, een advocaat, klaagt dat hij slachtoffer is van een schending van het recht op bescherming van *legal professional privilege* (verschoningsrecht) op grond van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven).

N.B., verdachte in een strafzaak waarin hij ook kroongetuige was, heeft verzoeker in juni 2020 aangesteld als zijn advocaat. In februari 2018, toen N.B. in voorarrest zat, gaf hij zijn mobiele telefoon (die hij in strijd met de gevangenisvoorschriften bezat) aan zijn toenmalige advocaat D.W. Na de dood van D.W. in september 2019, werd deze telefoon via de deken van de plaatselijke Orde van Advocaten aan zijn opvolgende advocaat A.A. overhandigd. N.B. ontsloeg A.A. als advocaat, die de telefoon teruggaf aan de deken. Na machtiging door een onderzoekersrechter werd deze in maart 2020 in beslag genomen en in een kluis gelegd. De onderzoekersrechter vroeg aan de deken en A.A. of de telefoon en de gegevens daarop onder het verschoningsrecht vielen. Om hun bewering dat dit zeer waarschijnlijk was te beoordelen, beval de onderzoekersrechter toegang tot de telefoon en een *mirror-copy* van de gegevens. Deze betroffen voornamelijk WhatsApp uitwisselingen tussen N.B. en D.W. De rechter beval de onmiddellijke verwijdering van de gegevens van de gegevensdrager waarop de informatie was gekopieerd.

In juli 2020 besloot de onderzoekersrechter dat de inbeslagname van de telefoon en het onderzoek van de gegevens rechtmatig was geweest. Hij vond dat de deken en A.A. voor deze gegevens geen beroep konden doen op het verschoningsrecht. Verzoeker die inmiddels de advocaat was van N.B., en de deken dienden een klacht in tegen deze beslissing. De rechtbank wees deze klacht af. De Hoge Raad verwierp het cassatieberoep tegen de uitspraak van de rechtbank.

De beoordeling van het EHRM in deze zaak richt zich op de vraag of verzoeker kan stellen slachtoffer te zijn van een schending van het verschoningsrecht. Het EHRM herhaalt dat dit recht alleen geldt voor communicatie tussen advocaten en cliënten in het kader van rechtsbijstand. Het EHRM oordeelt dat verzoeker geen slachtoffer is van een schending van artikel 8 EVRM. Ten eerste was verzoeker op het moment van de beslissing van de onderzoekersrechter nog niet aangesteld als advocaat van N.B. Ten tweede heeft verzoeker niet gesteld dat de telefoon op enig moment in zijn bezit was of dat hij op de hoogte was van de inhoud daarvan. Daarnaast bevatte de *mirror-copy* van de gegevens geen communicatie tussen verzoeker en N.B. of een van zijn andere cliënten. Bovendien, zoals anderszins relevant in de rechtspraak van het EHRM, vond de inbeslagneming van de telefoon niet plaats in de woning, bedrijfsruimten of vervoermiddelen van verzoeker. Het EHRM concludeert daarom dat verzoeker geen slachtoffer is, omdat hij niet 'rechtstreeks getroffen' is door een inmenging in het recht op respect voor zijn privéleven onder artikel 8 EVRM. Het EHRM merkt ook op dat, zelfs als verzoeker zou moeten worden beschouwd als slachtoffer, er geen goede reden is om af te wijken van de vaste rechtspraak dat de rechten die artikel 8 EVRM beschermt in beginsel strikt persoonlijk en niet-overdraagbaar zijn. Het EHRM verklaart de klacht niet-ontvankelijk.

U.K. (44051/20, 19 november 2024)

Verzoekster, een staatsburger van India, klaagt dat het afwijzen van een aanvraag voor een machtiging tot voorlopig verblijf ('mvv') om bij haar meerderjarige zoon in Nederland te kunnen wonen, een schending is van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé- en familielevens) oplevert.

Het EHRM oordeelt dat geen sprake is van beschermingswaardig 'familielevens' tussen verzoekster en haar zoon in de zin van artikel 8 EVRM. Volgens het EHRM is tussen hen namelijk geen sprake van 'bijkomende elementen van afhankelijkheid, die meer inhouden dan normale emotionele banden'. Het EHRM betreft daarbij dat er geen aanwijzingen zijn dat verzoekster zich niet kan handhaven met de medische zorg die zij kan krijgen in India en andere vormen van zorg, steun en hulp zoals die wordt geboden door haar huishoudster, burens en vrienden. Ook heeft zij niet overtuigend naar voren gebracht dat haar in India wonende dochter haar niet zou kunnen bijstaan, mocht dat nodig zijn. Daarnaast heeft verzoekster niet aangetoond dat zij lijdt aan een voldoende ernstige lichamelijke of geestelijke handicap of dat zij de constante zorg van haar zoon nodig heeft. Ten slotte kan haar zoon haar op afstand financiële steun blijven verlenen.

Het EHRM verklaart de klacht niet-ontvankelijk.

Interventies

W.D. t. Polen (41097/20, 8 oktober 2024) en D.L. t. Polen (39577/22, 8 oktober 2024)

De beslissing van het EHRM gaat over de gezamenlijke behandeling van de zaken van twee verzoekers. Vanwege de gelijke aard van de zaken heeft het EHRM deze gevoegd. Verzoekers klagen dat respectievelijk hun civiele procedure en hun strafzaak zijn beslist door rechterlijke samenstellingen van het Poolse Hoogerechtshof, benoemd door de Poolse president op aanbeveling van de Poolse Nationale Raad voor de Rechtspraak (*Krajowa Rada Sądownictwa*). Volgens verzoekers is daarom sprake van een schending van hun recht op beoordeling van hun zaak door een 'onafhankelijk en onpartijdig gerecht ingesteld bij wet' zoals bedoeld in artikel 6 EVRM (recht op een eerlijk proces).

Tussen 2020 en 2022 zijn diverse klachten over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in Polen ingediend bij het EHRM. De regering heeft in 2022 samen met enkele andere staten (België, Denemarken en Luxemburg) geïntervenieerd in verschillende zaken tegen de Poolse staat (te weten *C.W. t. Polen* (11000/21), *G.B. t. Polen* (1470/22), *M.F.M. t. Polen* (21998/21) en *W.W. t. Polen* (6904/22) als exemplarisch voor verschillende "rule of law" zaken die bij het EHRM voorlagen). Noorwegen heeft later dat jaar zich gevoegd bij de interveniërende staten. In de interventies is telkens het belang van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht voor de rechtsstaat benadrukt. De verwevenheid van de rechtsstaat met het recht op een eerlijk proces zoals dat wordt beschermd door artikel 6 EVRM is daarbij genoemd. Er is daarbij

verwezen naar de vereisten die de rechtspraak van het EHRM stelt aan het recht op een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij wet is ingesteld, en in het bijzonder op de waarborgen voor procedures voor de werving en benoeming van leden van de rechterlijke macht.

Het EHRM merkt op dat de reorganisatie van de rechterlijke macht in Polen vanaf 2017 onderwerp is geweest van een openbaar debat dat op nationaal, Europees en internationaal niveau verschillende procedures in gang heeft gezet. Als gevolg hiervan zijn verschillende gerechtelijke procedures ingesteld, zo ook bij het EHRM. Het EHRM merkt verder op dat het in een reeks van uitspraken over deze gerechtelijke reorganisatie heeft geoordeeld, waarbij ook de herstructurering van de Nationale Raad voor de Rechtspraak aan de orde kwam. In de pilotuitspraak over deze kwestie (*L.W. t. Polen* (50849/21)), heeft het EHRM aan systematische problemen binnen de Poolse rechtspraak gerefereerd, die hebben tot herhaaldelijke schendingen van de fundamentele beginselen van de rechtsstaat, de scheiding der machten en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht geleid.

In december 2023 is er in Polen een nieuwe regering aangetreden. Deze nieuwe Poolse regering heeft het voornemen uitgesproken om de systematische problemen die ten grondslag liggen aan de door het EHRM vastgestelde schendingen op te lossen. In de voorliggende zaken heeft de Poolse regering na mislukte pogingen om tot een minnelijke schikking te komen, eenzijdige verklaringen afgelegd. In de eenzijdige verklaringen onderschrijft de Poolse regering de rechtspraak van het EHRM over de benoeming van rechters bij het Poolse Hooggerechtshof en over de organisatie van de Nationale Raad voor de Rechtspraak. De regering erkent daarom ook een schending van artikel 6 lid 1 EVRM in de huidige zaken. Daarnaast verklaart zij bereid te zijn om de verzoekers een bedrag van €10.000 te betalen.

Het EHRM schrapte beide klachten van de rol, maar wijst erop dat het de zaken opnieuw op de rol kan plaatsen als de Poolse regering zich niet houdt aan de voorwaarden in de eenzijdige verklaringen.

Europees Comité voor Sociale Rechten

Beslissingen

European Trade Union Confederation (ETUC), Federatie Nederlandse Vakvereniging (FNV) en Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) (201/2021, 24 januari 2024)

Verzoekers betogen, ten eerste, dat het toetsingskader van de Hoge Raad in de arresten *Enerco* en *Amsta* over beperkingen van collectieve actie niet in overeenstemming is met artikel 6 lid 4 (recht op collectief onderhandelen) en artikel G (beperkingen) van het Europees Sociaal Handvest ('ESH', 'het Handvest'). Ten tweede betogen verzoekers dat de wijze waarop lagere rechters het toetsingskader van de Hoge Raad toepassen niet stabiel en voorzienbaar is en daarom in strijd is met artikel G van het Handvest. Het Europees Comité voor Sociale Rechten ('ECSR') stelt vast dat het toetsingskader dat de Hoge Raad in de arresten *Enerco* en *Amsta* heeft ontwikkeld, de nauwe band tussen collectieve onderhandelingen en collectieve actie erkent, uitdrukkelijk bepaalt dat collectieve actie niet beperkt moet worden geïnterpreteerd en de rol matigt die de zogenoemde 'spelregels' vroeger speelden bij rechterlijke beslissingen over het al dan niet toestaan van collectieve actie. Het toetsingskader is niet in strijd met artikel 6 lid 4 van het Handvest.

Met betrekking tot de toepassing van het toetsingskader van de Hoge Raad door lagere rechters, benadrukt het ECSR dat het de taak van de verdragsstaat is om ervoor te zorgen dat nationale rechters niet handelen op een manier die de kern van het recht op collectieve actie aantast, waardoor dit recht zijn werking verliest. Het ECSR beoordeelt de door verzoekers geselecteerde kortgedingprocedures en constateert dat lagere rechters het toetsingskader niet altijd op uniforme en consistente wijze toepassen. Dat leidt volgens het ECSR in het licht van artikel G van het Handvest soms tot uiteenlopende beoordelingen van de vraag wanneer collectieve actie in een democratische samenleving moet worden toegestaan of worden beperkt/verboden. Deze situatie suggereert dat het nodig zou kunnen zijn om het toetsingskader verder uit te werken en te specificeren, om zo de lagere rechtbanken een betere leidraad te geven. Het ECSR is echter van mening dat de beslissingen van lagere rechters niet wijzen op het bestaan van een systematisch probleem op dit gebied. Het ECSR oordeelt daarom dat er geen schending is van artikel 6 lid 4 van het Handvest wat betreft de toepassing van het toetsingskader door de lagere rechters.

Comité van Ministers

Beëindiging toezicht

In 2024 heeft het Comité van Ministers bepaald dat het toezicht op de naleving van een aantal zaken kon worden beëindigd. Het betreft de zaken *V.K. (2205/16, 19 januari 2021)*, *S.S. (61125/19, 10 januari 2023)*, *C.S.M. (61433/21, 18 januari 2024)*, *R.B.H. (34039/22, 15 februari 2024)* en *M.K. (9573/23, 21 maart 2024)*.

Toezicht uitspraken EHRM¹

J.C.M. (10511/10, 26 april 2016)

In deze zaak oordeelde het EHRM dat de levenslange gevangenisstraf van verzoeker, die aan een ernstige psychische aandoening leed, in Aruba en Curaçao zowel juridisch als feitelijk niet te reduceren was vanwege het ontbreken van enige vorm van behandeling. Daarmee was volgens het oordeel van het EHRM sprake van een schending van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling).

Verzoeker is in 2014 gratie verleend en de door en namens hem gemaakte kosten en uitgaven zijn in 2016 vergoed. Verder werd het Comité van Ministers in 2017, 2019, 2021 en 2023 geïnformeerd over de algemene maatregelen die door Aruba en Curaçao zijn dan wel worden getroffen om uitvoering te geven aan de uitspraak. In de laatste rapportage is ook de situatie op Sint Maarten meegenomen. In juni 2024 heeft het Comité van Ministers deze zaak onder verscherpt toezicht geplaatst. Eind maart 2025 heeft het Comité van Ministers nadere informatie ontvangen over de verdere maatregelen die getroffen worden om de psychiatrische diagnose en behandeling van langdurig gestraften op Aruba, Curaçao en Sint Maarten te verbeteren.

F.C. (29593/17, 9 oktober 2018)

Het EHRM oordeelde in 2018 dat de omstandigheden van detentie van verzoeker op Sint Maarten in strijd waren met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling), omdat verzoeker langer dan acht maanden heeft vastgezet in voorlopige hechtenis in de arrestantencellen in Philipsburg. Hierbij was van belang dat het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) over deze

¹ Door de regering in het rapportagejaar genomen maatregelen tot tenuitvoerlegging van EHRM-uitspraken waarover eerder is gerapporteerd en waarop het Comité van Ministers toezicht uitoefent op grond van artikel 46 lid 2 EVRM. In Bijlage I is een overzicht opgenomen van alle zaken die onder toezicht staan en van zaken waarvan het toezicht in het rapportagejaar is afgesloten.

detentiefaciliteit heeft bevonden dat sprake is van slechte omstandigheden en dat personen daar niet langer dan tien dagen mogen worden vastgehouden. Vanaf 2019 is het Comité van Ministers regelmatig geïnformeerd over maatregelen ter uitvoering van de uitspraak van het EHRM. Op 23 december 2024 heeft de regering het meest recente rapport ingediend bij het Comité van Ministers over de implementatie van de uitspraak en de grootschalige hervorming van het detentiestelsel op Sint Maarten. Hierbij is opnieuw gerapporteerd over de voortgang van de verbeteringen van het detentiewezen op Sint Maarten middels de financiële steun van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van Nederland ter hoogte van €30 miljoen. Dit bedrag is bedoeld voor de bouw van een nieuwe gevangenis en voor bredere verbeteringen van het detentiewezen. De opdracht voor de bouw is verstrekt aan het *United Nations Office for Project Services* ('UNOPS'). Eind 2024 heeft UNOPS conform planning een ontwerp opgeleverd van de nieuwe gevangenis. Tevens is door hen de aanbestedingsprocedure voor de bouw uitgezet. Op 14 november 2024 is de overeenkomst voor de bouw van de nieuwe gevangenis op Sint Maarten getekend tussen UNOPS, de regering van Sint Maarten en Nederlandse regering. De bedoeling is een duurzame en effectieve gevangenis te bouwen die voldoet aan de internationale geldende mensenrechtennormen. Ook zal de focus liggen op de re-integratie van gedetineerden in de samenleving van Sint Maarten. Het streven is om de constructie uiterlijk in 2028 af te ronden. Tot slot is gerapporteerd over de door de Dienst Justitiële Inrichtingen ('DIJ') verzorgde trainingen voor bewakers van de detentiefaciliteiten.

Naast dat er is gerapporteerd over de maatregelen ten aanzien van de nieuwe gevangenis op Sint Maarten, is er ook gerapporteerd over de genomen maatregelen ter verbetering en verkorting van de detentieperiode van arrestanten in de politiecellen in Philipsburg. In dat kader heeft het ministerie van Justitie van Sint Maarten werkzaamheden gepland ter verbetering van de fysieke omstandigheden van de politiecellen. Deze werkzaamheden stonden gepland voor aanvang 2024, maar zijn door politieke en operationele ontwikkelingen vertraagd. De eerste ronde reparaties is nu voorzien voor de eerste helft van 2025 en omvat een aantal dringende acties zoals het repareren van lekkages, de aankoop van nieuwe matrassen en een grondige reiniging van de faciliteit.

Met betrekking tot de duur van de detentie in de politiecellen blijft de regering van Sint Maarten zich inspannen om het maximum aantal van 10 dagen niet te overschrijden. Er is een nieuw Wetboek van Strafvordering opgesteld dat ter goedkeuring is voorgelegd aan het Parlement van Sint Maarten. In dit nieuwe Wetboek van Strafvordering is een maximumperiode van drie dagen in verzekeringstelling op het politiebureau opgenomen die kan worden verlengd met maximaal drie dagen. Ondertussen worden steeds meer gedetineerden die voorwaardelijk worden vrijgelaten onder elektronisch toezicht geplaatst.

Ook wordt bekeken of er mogelijkheden zijn voor frequenter gebruik van elektronisch toezicht als alternatief voor detentie.

Daarnaast is gerapporteerd over de maatregelen ter verbetering van het brede detentiesysteem. In het rapport wordt ten aanzien daarvan ingegaan op de significante verbeteringen aan de Point Blanche gevangenis. Verder is in 2023 middels een Dienstverleningsovereenkomst ('DVO') met DJI afgesproken dat DJI het detentiestelsel op Sint Maarten zal ondersteunen op een aantal gebieden, waaronder bij de implementatie van een detentie en re-integratie systeem. Hiertoe is een actieplan opgesteld, waarvan een eerste fase in 2024 is uitgevoerd. Echter, beperkingen in de ICT-capaciteit hebben de optimale implementatie van het voorgenoemde systeem bemoeilijkt.

M.M. (10982/15, 9 februari 2021)

In deze zaak heeft het EHRM een schending van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) vastgesteld vanwege ontoereikend gemotiveerde beslissingen van de nationale rechter over de voortdoring van verzoekers voorlopige hechtenis. Tussen 2021 en 2023 is meerdere keren over de opvolging van deze uitspraak gerapporteerd aan het Comité van Ministers. Aan verzoeker is in 2021 het door het EHRM toegekende bedrag voor immateriële schadevergoeding betaald. In 2023 is gerapporteerd over de genomen algemene maatregelen. Daarover is geconstateerd dat de schendingen niet voortkwamen uit wetgeving, maar dat beslissingen tot het opleggen van voorlopige hechtenis door rechters vaak onvoldoende (schriftelijk) werden onderbouwd, zo volgde uit onderzoek door het College voor de Rechten van de Mens uit 2017. In 2023 heeft opnieuw overleg plaatsgevonden met het College voor de Rechten van de Mens over de opvolging van deze uitspraak. In 2023 is ook gerapporteerd dat de Rechtspraak verbeteringen heeft doorgevoerd, onder meer door de invoering van door de Rechtspraak zelf vastgestelde professionele standaarden, waarin is opgenomen dat de beslissing tot voorlopige hechtenis een inhoudelijke en op het individuele geval toegespitste motivering bevat. Dat heeft ertoe geleid dat in de afgelopen jaren landelijk meer aandacht werd besteed aan de motivering van de beslissing in het kader van de voorlopige hechtenis en dat van zogenaamde gestandaardiseerde kruisjesformulieren geen gebruik meer lijkt te worden gemaakt. In het arrest van 9 november 2021 (ECLI:NL:GHSHE:2021:91) overwoog de Hoge Raad onder meer dat beslissingen met betrekking tot de voorlopige hechtenis telkens een op de voorliggende zaak toegesneden motivering moeten bevatten. In de literatuur is geschreven dat na deze uitspraak van de Hoge Raad en na de drie uitspraken van het EHRM sprake lijkt te zijn van een (voorzichtige) positieve ontwikkeling. De uitspraken van het EHRM in deze en aanverwante zaken zijn onder de aandacht gebracht van de Raad voor de Rechtspraak, de Hoge Raad en het Openbaar Ministerie. Op 26 september 2023 heeft de regering gerapporteerd over de maatregelen die uitvoering geven aan de uitspraak en zijn meerdere uitspraken overgelegd van

rechtbanken en gerechtshoven in verschillende arrondissementen waaruit de nieuwe wijze van toetsing blijkt.

Op 20 juni 2024 heeft de regering opnieuw gerapporteerd aan het Comité van Ministers over de maatregelen die uitvoering geven aan de uitspraak en zijn meerdere uitspraken overgelegd van rechtbanken en gerechtshoven in verschillende arrondissementen waaruit de nieuwe wijze van toetsing blijkt. Hierna heeft het College voor de Rechten van de Mens aangekondigd een evaluatie te zullen uitvoeren van de wijze waarop verschillende rechtbanken en gerechtshoven uitvoering geven aan de jurisprudentie van het EHRM betreffende de toetsing van voorlopige hechtenis. De uitkomsten hiervan worden in de eerste helft van 2025 verwacht.

K.A. (8757/20, 30 mei 2023)

Het EHRM oordeelde in deze zaak dat het intrekken van de verblijfsvergunning van verzoeker en het opleggen van een inreisverbod in strijd was met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). Verzoeker komt uit Marokko en verblijft sinds 1982 in Nederland. In 1996 is hij voor een zedendelict veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en tbs. Vanwege zijn psychische stoornis werd hij verminderd toerekeningsvatbaar verklaard. In 2018 werd verzoekers verblijfsvergunning ingetrokken en werd een inreisverbod voor tien jaar opgelegd. Het EHRM oordeelde dat de regering in de intrekkingprocedure de relevante belangen niet naar behoren in aanmerking had genomen en afgewogen. Voor het EHRM was het met name van belang dat de verminderde toerekeningsvatbaarheid van verzoeker en het goede gedrag dat hij tijdens de tbs-behandeling toonde niet of onvoldoende in aanmerking waren genomen. Daarnaast oordeelde het EHRM dat de Nederlandse autoriteiten de plicht hadden om de verschillende relevante procedures (van tbs, intrekking van de verblijfsvergunning en repatriëring) te coördineren en tijdig en grondig te bezien of uitzetting naar Marokko praktisch haalbaar was.

Op 25 september 2023 heeft de regering het Comité van Ministers geïnformeerd over de genomen maatregelen ter uitvoering van de uitspraak. De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid heeft bij brief van 11 augustus 2023 het besluit van 13 april 2018, om verzoekers verblijfsvergunning in te trekken en hem een inreisverbod op te leggen, ingetrokken. Ook heeft de staatssecretaris verzoeker in die brief geïnformeerd dat zijn verblijfsvergunning niet op grond van dezelfde feiten opnieuw zal worden ingetrokken. Verzoeker behoudt zo zijn verblijfsrecht en hij zal zijn tbs-behandeling voorzetten.

Op 1 maart 2024 heeft de regering verdere informatie gedeeld met het Comité van Ministers. De regering heeft daarin aangegeven dat de Immigratie- en Naturalisatiedienst ('IND') besluiten over het verblijfsrecht van vreemdelingen in tbs met verminderde toerekeningsvatbaarheid al sinds november 2021 had opgeschort. Dit vanwege een advies van de Raad voor de Strafrechtspleging en Jeugdbescherming en een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ('ABRvS'), waaruit volgt dat bij het intrekken van de verblijfsvergunning, rekening moet worden

gehouden met de redelijk voorzienbare gevolgen van die intrekking voor de tbs-behandeling van de vreemdeling (ECLI:NL:RVS:2023:1483). Verder heeft de IND het relevante informatiebericht aangepast naar aanleiding van de uitspraak van het EHRM en de hiervoor genoemde uitspraak van de ABRvS en wordt gewerkt aan een nieuwe werkinstructie voor openbare orde zaken. In overeenstemming met de uitspraak van het EHRM, beoordeelt de IND bij het oppakken van deze zaken of intrekking van de verblijfsvergunning op grond van de openbare orde aan de orde is, waarbij meegewogen wordt of de vreemdeling verminderd toerekeningsvatbaar dan wel volledig ontoerekeningsvatbaar is door een psychische stoornis. Ook wordt waar mogelijk rekening gehouden met de zorgbehoeftes en beschikbaarheid van behandeling en medicatie in het land van herkomst. In de praktijk is het echter bijna onmogelijk om deze inschatting te maken ten tijde van de intrekkingprocedure, aangezien de tbs-behandeling dan net begint en het niet mogelijk is te bepalen wat de zorgbehoeftes zullen zijn ten tijde van de repatriëring van de vreemdeling. Wel kan ten tijde van de intrekkingprocedure beoordeeld worden wat de behandeling is die de vreemdeling krijgt en of deze beschikbaar is in het land van herkomst. Ten slotte worden de zorgbehoeftes van de vreemdeling in elk geval nogmaals beoordeeld ten tijde van de repatriëring.

| 38 |

A.M.A. (23048/19, 24 oktober 2023)

In deze zaak heeft het EHRM geoordeeld dat de wijze waarop was beoordeeld of bij de uitzetting van verzoeker naar Bahrein een reëel risico bestond dat hij gemarteld zou worden of zou worden onderworpen aan onmenselijke of vernederende behandeling, niet voldeed aan de procedurele verplichtingen op grond van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling). Bij dat oordeel weegt het EHRM in het bijzonder mee dat de Immigratie- en Naturalisatiedienst ('IND') het document dat verzoeker bij zijn opvolgende aanvraag heeft overgelegd niet heeft beoordeeld in het licht van alle in het dossier beschikbare informatie over zijn individuele situatie en de situatie in Bahrein. Daarmee is naar het oordeel van het EHRM een te beperkte benadering gevolgd die niet voldeed aan de vereisten van zorgvuldigheid en grondigheid. Hierdoor is er sprake van een schending van artikel 3 EVRM.

Bij brief van 16 februari 2024 heeft de regering het Comité van Ministers geïnformeerd over de opvolging van de uitspraak op basis van de informatie die eerder met de Tweede Kamer gedeeld is in een Kamerbrief van 19 december 2023. De regering zet zich op diplomatiek niveau in voor verzoeker en onderhoudt contact met diverse van belang zijnde instanties in Bahrein, ngo's en de Nederlandse advocaat van verzoeker. Op 8 november 2023 heeft een medewerker van de Nederlandse ambassade in Koeweit verzoeker bezocht in de gevangenis in Bahrein. Op 28 april 2024 heeft de regering nader gerapporteerd aan het Comité van Ministers. Gemeld is dat de beslisprijkt van de IND voor 'last minute asielerzoekers' is

aangepast op grond van rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU en van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over de waardering van nieuwe bewijsstukken in opvolgende asielprocedures. Daarnaast blijft de regering zich in de diplomatieke betrekkingen met Bahrein voor verzoeker inzetten door de autoriteiten van Bahrein voortdurend te wijzen op het belang van een eerlijk proces en de menselijke behandeling van gedetineerden, waaronder de detentieomstandigheden van verzoeker.

C.J.J.L. e.a. (56896/17, 21 november 2023)

Het EHRM heeft in deze zaak geoordeeld dat de arrestatie, vervolging en veroordeling van verzoekers naar aanleiding van hun deelname aan een demonstratie tegen de ontruiming van een kraakpand, een schending van artikel 11 EVRM (vrijheid van vergadering en vereniging) vormde.

De regering heeft op 16 augustus 2024 over de opvolging van de uitspraak gerapporteerd aan het Comité van Ministers. De regering heeft verzoekers de door het EHRM toegekende schadevergoeding uitgekeerd en daarnaast de door en namens hen gemaakte kosten en uitgaven vergoed. Verder heeft de Hoge Raad bij uitspraken van 11 juni 2024 de aanvragen van verzoekers tot herziening van hun veroordelingen op grond van de door het EHRM uitgesproken schending gegrond verklaard en de zaken terugverwezen naar het gerechtshof. Ook heeft de regering erop gewezen dat sinds de arrestatie, vervolging en veroordeling van verzoekers, belangrijke wijzigingen hebben plaatsgevonden in de handhavingspraktijk en rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot demonstraties. Met name van belang is dat demonstraties tegenwoordig op grond van de Wet openbare manifestaties worden gezien als samenkomsten, waardoor de waarborgen van artikel 11 EVRM in beginsel ook daarop van toepassing zijn. Dat betekent dat bij de afweging of de autoriteiten kunnen ingrijpen bij demonstraties moet worden beoordeeld of dat ingrijpen noodzakelijk en proportioneel is in een democratische samenleving. Ook is erop gewezen dat de bepaling op grond waarvan verzoekers zijn veroordeeld, artikel 2.2 van de Algemene Plaatselijke Verordening ('APV') van Amsterdam van 2008, doorgaans niet meer wordt toegepast in de praktijk.

Verenigde Naties

Mensenrechtencomité, Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen, Comité tegen Foltering en Comité tegen Rassendiscriminatie

In 2024 zijn er geen klachten afgesloten door het Mensenrechtencomité, het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen, het Comité tegen foltering en het Comité voor de uitbanning van rassendiscriminatie. Eerder ingediende klachten zijn nog in behandeling bij de betrokken comités. Er is in 2024 wel één nieuwe klacht aan de regering gecommuniceerd. In heel 2024 waren er geen rapportages over de opvolging van zienswijzen.

Overige ontwikkelingen

Raad van Europa²

In 2024 vierde de Raad van Europa zijn 75-jarig bestaan, een moment om de impact van de organisatie op mensenrechten, democratie en rechtsstaat in het dagelijkse leven van mensen te benadrukken.

EVRM-systeem: inspanningen werkgroepen van het Stuurcomité Mensenrechten

In maart 2024 kwam de nieuwe werkgroep die de eerste effecten van de inwerkingtreding van Protocolen 15 en 16 bij het EVRM evalueert ('DH-SYSC-PRO') voor het eerst bijeen. Tijdens een tweede bijeenkomst in oktober 2024 is het voorlopige rapport over Protocol 16 aangenomen. Aan het rapport over Protocol 15 heeft de werkgroep nog gewerkt. Voor het deel van het rapport met betrekking tot het beginsel van subsidiariteit en de beoordelingsmarge van lidstaten (door de inwerkingtreding van Protocol 15 toegevoegd in de preambule van het EVRM) is gebruik gemaakt van een onderzoek van iCourts, van de Universiteit van Kopenhagen. Dat rapport zal in 2025 worden afgerond.

| 44 |

De werkgroep die de noodzaak voor - en haalbaarheid van - niet-bindende instrumenten onderzoekt, in aanvulling op de Richtlijnen voor de uitbanning van straffeloosheid voor ernstige mensenrechtenschendingen ('CDDH-ELI'), heeft de eerste twee bijeenkomsten gehad in mei en oktober 2024. Tijdens deze bijeenkomsten heeft de werkgroep zich onder meer gebogen over de mogelijke invulling en verruiming van deze richtlijnen. Het onderzoek zal naar verwachting eind 2025 worden afgerond.

Verder heeft het Stuurcomité voor mensenrechten ('CDDH') tijdens de bijeenkomst in juni 2024 een aanbeveling aangenomen van de werkgroep mensenrechten in crisissituaties ('CDDH-SCR') over de effectieve bescherming van mensenrechten in gevallen van crisis. Ook heeft het CDDH tijdens die bijeenkomst een nieuwe werkgroep opgericht die zich zal bezighouden met het concept "veilig derde land" ('CDDH-PTS'). De eerste bijeenkomst van deze groep heeft plaatsgevonden in maart 2025.

Ten aanzien van de toetreding van de Europese Unie ('EU') tot het EVRM is van belang dat op 10 september 2024 het Hof van Justitie van de Europese Unie ('HvJEU') uitspraak heeft gedaan in *de Eulex Kosovo*-zaak (ECLI:EU:C:2024:725). Daarin oordeelde het HvJEU kortgezegd dat het rechtsmacht heeft over handelingen in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenland en Veiligheidsbeleid, voor zover deze handelingen geen direct verband houden met politieke en strategische keuzes. Dat

² Stukken die betrekking hebben op onderstaande onderwerpen zijn te vinden op www.coe.int.

betekent dat het HvJEU zich niet langer onbevoegd zal verklaren wanneer EU-burgers een dergelijke handeling aanvechten, bijvoorbeeld als zij menen dat onvoldoende onderzoek is gedaan naar schendingen van hun mensenrechten of dat zij geen effectieve rechtsmiddelen hebben gehad. Deze uitspraak is relevant in het licht van het nog laatste openstaande punt om de toetreding van de EU tot het EVRM te realiseren. De Europese Commissie is van mening dat de uitspraak voldoende aanknopingspunten biedt om het ontwerpakkoord inzake de toetreding van de EU tot het EVRM aan het HvJEU voor te leggen ter advisering. Het HvJEU zal dan toetsen of het toetredingsakkoord in lijn is met de EU-Verdragen en zal hierover een bindend advies geven.

Protocol 16 bij het EVRM

In 2024 heeft het EHRM geen adviezen uitgebracht onder Protocol 16. Wel heeft het EHRM drie adviesverzoeken afgewezen. Eén verzoek was afkomstig van het Hooggerechtshof in Estland en ging over de uitleg van artikel 4 lid 1 van Protocol 7 bij het EVRM (recht om niet tweemaal te worden berecht of gestraft). De overige twee waren afkomstig van het Roemeense Hof van Cassatie. Het eerste verzoek ging over de uitleg van artikel 6 EVRM (recht op een eerlijk proces) en artikel 1 van Protocol 1 bij het EVRM (bescherming van eigendom). Het tweede adviesverzoek ging over de uitleg van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). Het EHRM heeft in de appreciatie van de drie verzoeken overwogen dat de verzoeken geen principiële rechtsvragen bevatten en dat het Hof reeds rechtspraak heeft ontwikkeld over de opgeworpen vragen. Het EHRM heeft de adviesaanvragen daarom afgewezen.

| 45 |

Wijzigingen Reglement van het Hof

In 2024 heeft het EHRM een aantal wijzigingen van het Reglement van het Hof (*Rules of Court*) doorgevoerd. De belangrijkste wijzigingen zijn gemaakt in Regel 28, waardoor duidelijker wordt hoe een rechter van het EHRM vervangen kan worden, wanneer er sprake is van verschoning door een rechter (vanwege bijvoorbeeld persoonlijke belangen) of in geval van wraking. Ook Regel 39, die gaat over voorlopige maatregelen, is gewijzigd. De wijzigingen hebben als doel de procedurele regels van het EHRM te verduidelijken. Er zijn geen nieuwe regels in het leven geroepen.

Milieu en mensenrechten

In de zaak *Duarte Agostinho t. Nederland en 32 anderen* (39371/20), waarin Nederland in 2023 verweer heeft gevoerd, heeft het EHRM op 9 april 2024 besloten dat de zaak niet-ontvankelijk was. Verzoekers in deze zaak waren zes Portugese kinderen en jongvolwassenen die klaagden dat de 33 aangesproken staten te weinig deden tegen

klimaatverandering. Het EHRM oordeelde dat het verzoekschrift niet-ontvankelijk was, omdat verzoekers, behalve in het geval van Portugal, niet onder de rechtsmacht vielen van de aangesproken staten. Ook ten aanzien van Portugal werd de zaak niet-ontvankelijk verklaard, omdat verzoekers weliswaar binnen de rechtsmacht van Portugal vielen, maar zij de nationale rechtsmiddelen niet hadden uitgeput. Op dezelfde dag deed het EHRM ook uitspraak in de spraakmakende zaak *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz en anderen t. Zwitserland* (53600/20). Daarin oordeelde het EHRM dat Zwitserland, in strijd met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en 6 EVRM (recht op een eerlijk proces), te weinig doet tegen klimaatverandering en dat het onvoldoende heeft voorzien in de toegang tot de rechter in klimaataangelegenheden.

Nederland heeft ook in 2024 deelgenomen aan de werkgroep mensenrechten en milieu ('CDDH-ENV') onder de paraplu van het Stuurcomité mensenrechten van de Raad van Europa ('CDDH'). Het CDDH-ENV heeft een studie voor het CDDH voorbereid over de noodzaak en haalbaarheid van een juridisch bindend of niet-juridisch bindend instrument op het gebied van mensenrechten en milieu. Het CDDH heeft op basis van de CDDH-ENV studie vervolgens eind 2024 een rapport aangenomen en met conclusies ter overweging aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa voorgelegd.

| 46 |

In het CDDH-rapport zijn op een neutrale wijze diverse opties uiteengezet voor juridisch bindende en niet-juridisch bindende instrumenten. Deze opties, inclusief de implicaties en gevolgen van de opties, worden momenteel onderzocht. De Tweede Kamer wordt in 2025 over deze inzet geïnformeerd per Kamerbrief conform motie 32 735 nr. 373.

Toezicht op de naleving

Al sinds de uitspraak van het EHRM in 2018 spant het Koninkrijk zich in om de zaak *F.C.* (29593/17), waarin een schending van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling) werd vastgesteld vanwege detentieomstandigheden op Sint Maarten, uit te voeren. Deze zaak staat onder verscherpt toezicht van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Na het laatste *Action Plan* dat Nederland eind 2024 voor *F.C.* heeft ingediend, wordt verwacht dat deze zaak in 2025 opnieuw in het Comité van Ministers zal worden behandeld, waarbij mogelijk ook bewindspersonen van de betreffende landen een mondelinge toelichting zullen geven over de voortgang van de zaak. Daarnaast kwam het Comité van Ministers in juni 2024 bijeen om de tenuitvoerlegging van uitspraken van het EHRM te bespreken, waarbij ook de zaak *J.C.M.* (10511/10) aan de orde kwam. Naar aanleiding hiervan werd een tweede zaak, *J.C.M.*, onder verscherpt toezicht geplaatst. Zoals eerder in de rapportage is vermeld, heeft het Hof in deze zaak in 2016 een

schending van artikel 3 EVRM vastgesteld, wegens het bieden van ontoereikende psychiatrische behandeling aan langgestraften op Aruba en Curaçao. Deze zaak zal naar verwachting in 2025 opnieuw door het Comité van Ministers worden besproken.

De ontwikkelingen met betrekking tot de naleving van EHRM-uitspraken, die in voorafgaande jaren reeds zijn genoemd, blijven van belang. Zo werd het jaar 2024 opnieuw getekend door spanningen binnen het Comité van Ministers. Nog steeds weigert Rusland om sinds zijn gedwongen vertrek uit de Raad van Europa in maart 2022 uitvoering te geven aan de uitspraken van het EHRM, ook al blijft het hiertoe juridisch verplicht. Andere internationale conflicten of spanningen, zoals tussen Armenië en Azerbeïdjan en Turkije en Cyprus, blijven eveneens de toezichthoudende rol van het Comité van Ministers bemoeilijken. Ook de weigering door Turkije om enkele belangrijke uitspraken na te leven, waaronder in de zaak *M.O.K.* (28748/18), is hoog op de agenda van het Comité van Ministers blijven staan. Die zaak ging over de vervolging en detentie van de Turkse mensenrechtenverdediger Osman Kavala. In 2017 werd hij door de Turkse autoriteiten opgepakt vanwege de verdenking van betrokkenheid bij demonstraties tegen de regering van President Erdoğan in 2013. In 2019 oordeelde het EHRM dat er geen redelijke verdenking tegen hem bestond en dat hij door Turkije met oneigenlijke doeleinden strafrechtelijk is vervolgd en gedetineerd, met als doel hem het zwijgen op te leggen en andere mensenrechtenverdedigers te ontmoedigen. Het EHRM oordeelde dat hij daarom onmiddellijk vrijgelaten diende te worden. Hieraan heeft Turkije geen gehoor gegeven. Het Comité van Ministers startte een inbreukprocedure, waardoor de zaak terug werd verwezen naar het EHRM, waarop het EHRM op 11 juli 2022 oordeelde dat Turkije tekortschiet in de naleving van de uitspraak van het EHRM. Sindsdien is de betrokken Turkse mensenrechtenverdediger in Turkije tot levenslang veroordeeld, op grond van dezelfde verdenking waarvan het EHRM oordeelde dat hij daarvoor niet langer vervolgd en gedetineerd mag worden. Binnen het Comité van Ministers wordt gezocht naar vervolgstappen die met name zien op het voeren van een politiek dialoog. Nederland blijft de zaak ook bilateraal op hoog niveau aankaarten.

In juni 2024 is het *Execution coordinators network* ('ExCN') opgericht. Het ExCN is een samenwerkingsverband waarin alle nationale coördinatoren voor de tenuitvoerlegging van uitspraken van het EHRM zitting hebben. Dit netwerk heeft als doelstelling dat de lidstaten bij de Raad van Europa elkaar kunnen helpen bij de tenuitvoerlegging van uitspraken, maar ook om de dialoog tussen de nationale coördinatoren en de relevante partijen bij de Raad van Europa te faciliteren. Het is de bedoeling dat dit netwerk twee keer per jaar bijeenkomt.

Europees Sociaal Handvest / Collectieve klachtprocedure

Er is de afgelopen jaren gewerkt aan de versterking van het systeem van het Europees Sociaal Handvest ('ESH', 'het Handvest'). Het Comité van Ministers heeft een hervormingspakket aangenomen dat gericht is op de modernisering van het ESH-systeem. Het doel is om de staten die partij zijn te helpen bij het waarborgen van de naleving van sociale rechten. Hiervoor wordt de nadruk gelegd op de noodzaak van een versterkte dialoog tussen de organen van het ESH, namelijk het Europees Comité voor Sociale Rechten en het Overheidscomité, en de staten die partij zijn, evenals alle relevante belanghebbenden, zoals vakbonden en andere maatschappelijke organisaties. Daarnaast zijn verschillende aspecten van het monitoringproces gewijzigd met het oog op het vergroten van de effectiviteit van het systeem van het ESH als geheel.

Verder is in juli 2024 in Vilnius een *High-Level Conference* georganiseerd ter gelegenheid van de 25^e verjaardag van het herziene ESH en de 75^e verjaardag van de Raad van Europa. De conferentie had tot doel bij te dragen aan sociale rechtvaardigheid in het huidige geopolitieke klimaat en versterking van de implementatie van sociale rechten in de 42 lidstaten die partij zijn bij het ESH te verbeteren. De conferentie was een succes: negen lidstaten hebben extra bepalingen of instrumenten geratificeerd.

Verenigde Naties

Facultatieve Protocollen

Eerder heeft het kabinet het principebesluit genomen om de facultatieve protocollen bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap ('VN-verdrag handicap') en het Verdrag voor de Rechten van het Kind ('IVRK') die betrekking hebben op het individueel klachtrecht te ratificeren. In deze facultatieve protocollen wordt het individueel klachtrecht, het zelfstandig onderzoek en - in het geval van IVRK - het interstatelijk klachtrecht mogelijk gemaakt. De procedure voor het ratificatieproces van het facultatieve protocol bij het VN-verdrag handicap is in 2023 gestart en loopt nog steeds. Met de ratificatie van het Derde Facultatieve Protocol bij het IVRK wordt gestart aan afronding van het ratificatieproces van het protocol bij het VN-verdrag handicap.

Treaty body strengthening process

In 2012 werd een proces in gang gezet door het Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten (*Office of the High Commissioner for Human Rights*; 'OHCHR') - de organisatie die ondersteuning verleent aan de verdragscomités - om het systeem van de VN-verdragscomités te versterken. Dat proces loopt nog steeds. In 2023 produceerde de OHCHR een *Working Paper* waarin verschillende voorstellen worden gedaan op drie gebieden: de rapportagecyclus, de harmonisatie van werkmethoden, en de *digital uplift* (waaronder modernisering van IT-platformen). In datzelfde jaar nam Nederland deel aan een informele dialoog met de OHCHR over het *Working Paper*, waarin Nederland een verklaring aflegde. In die verklaring werd: (i) steun uitgesproken voor een (onafhankelijk) systeem van de VN-verdragscomités en het proces van versterking, (ii) vertraging in de behandeling van individuele klachten gesignaleerd en overlap tussen rapportageverplichtingen geïdentificeerd voor noodzakelijke verbetering, (iii) steun uitgesproken voor harmonisering van werkmethoden en het voorstel van een rapportagecyclus van acht jaar voor de VN-verdragscomités die een rapportagecyclus hebben, en (iv) tot slot zorg uitgesproken over represailles tegen organisaties van het maatschappelijk middenveld die met de VN-verdragscomités samenwerken.

Tijdens de 56e vergadering van het Derde Comité van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 21 november 2024 heeft het Comité een door Nederland medeondertekende resolutie aangenomen getiteld *Human rights treaty body system* (A/C.3/79/L.38/Rev.1). De resolutie benadrukt de noodzaak voor de verbetering van de werkprocessen van de VN-verdragscomités, onder meer gezien de impact van de

COVID-19 pandemie op de werkzaamheden van de OHCHR.

Waardering wordt uitgesproken voor het werk dat de verdragscomités en de OHCHR hierin al hebben verzet en zij worden uitgenodigd dit werk voort te zetten en meer passende maatregelen te nemen, waaronder het bevorderen van de digitalisering binnen de OHCHR.

Op 8 mei 2024 heeft de OHCHR verder in het kader van procedurele effectiviteit en capaciteitsproblemen besloten tot de tijdelijke opschorting van de mogelijkheid van lidstaten bij de VN-verdragen om te verzoeken de ontvankelijkheid en de inhoud van een individuele klacht apart te behandelen.

Bijlagen: overzichten en statistieken

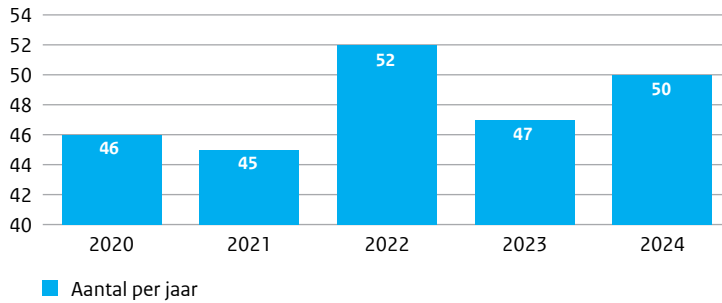
Bijlage I

Raad van Europa

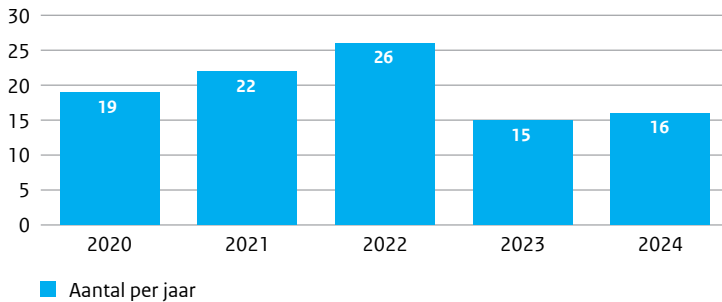
Europees Hof voor de Rechten van de Mens³

Statistieken⁴

Figuur 1 Bij het Koninkrijk in behandeling zijnde zaken

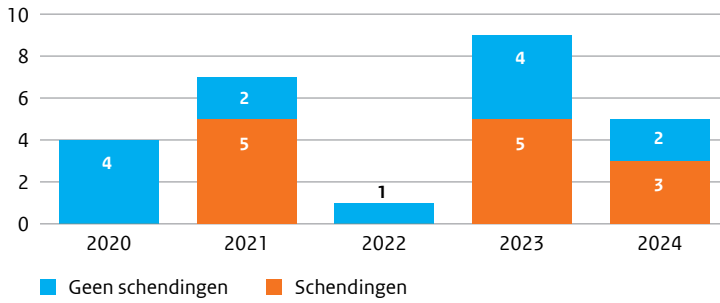
Figuur 2 Nieuwe aan het Koninkrijk gecommuniceerde zaken

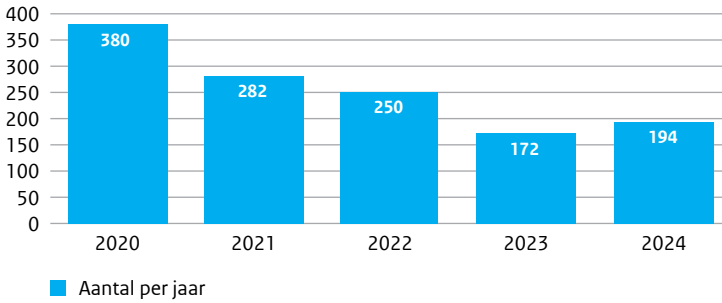
³ Cijfermateriaal met betrekking tot alle lidstaten van de Raad van Europa is te vinden in de *Analysis of Statistics 2024* van de griffie van het EHRM, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c>.

⁴ De gegevens hebben betrekking op zaken tegen het Koninkrijk der Nederlanden.

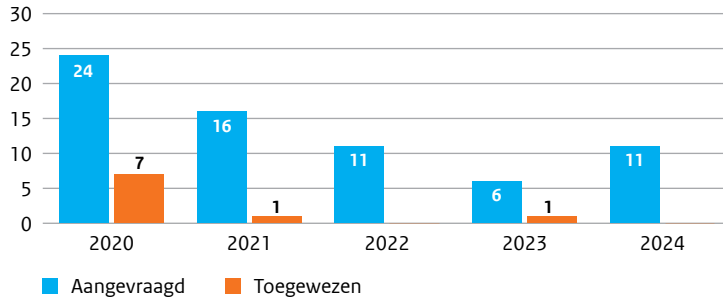
Figuur 3 Uitspraken

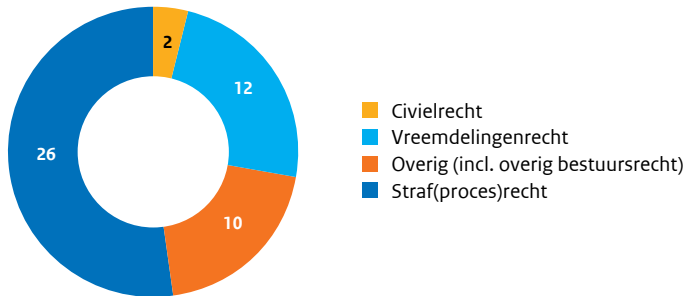
Figuur 4 Ontvankelijkheidsbeslissingen en beslissingen tot schrapping van de rol

Figuur 5 Voorlopige maatregelen (Procedureregulering 39)

Figuur 6 Aanhangige zaken per categorie op 31 december 2024

Uitspraken en beslissingen⁵

Uitspraken

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
J.S.	56440/15	6 februari 2024
M.B.	71008/16	23 april 2024
W.R.	989/18	27 augustus 2024
H.J.H.	24008/20	22 oktober 2024
W.L.M.A.	4470/21	10 december 2024

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
C.S.M.	61433/21	18 januari 2024
R.B.H.	34039/22	15 februari 2024
M.K.	9573/23	21 maart 2024
D.A. e.a. t. Portugal en 32 andere staten	39371/20	9 april 2024
R.H.Z.	46836/18	14 mei 2024
J.S.	4597/23	11 juni 2024
J.F.M.	27963/18	5 september 2024
A.S.M.	29348/18	5 september 2024
S.M.E.	16216/23	5 september 2024
W.N.J.C.	36957/22	5 september 2024
S.C.	8715/24	24 september 2024
P.C.S.	40969/21	24 september 2024
U.K.	44051/20	19 november 2024

Interventies

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
W.D. t. Polen en D.L. t. Polen	41097/20, 39577/22	7 november 2024

⁵ De hier genoemde zaken zijn samengevat in het hoofdstuk 'Raad van Europa'.

Zaken tegen het Koninkrijk in behandeling op 31 december 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
A.A.	4643/24	art. 5
A.A.M.	64534/19	art. 8
A.B.A. e.a.	27637/23, 19542/24	artt. 3 en 5
A.R.	59806/19	art. 3
A.M.M.	34129/21	art. 2
A.S.M.	29348/18	art. 3
B.H. B.V.	3124/16	art. 8
B.M.	31220/20	artt. 6 en 3
B.M. e.a. t. Nederland en Oekraïne	36432/23	artt. 1, 13 en 18
D.D.J.	23106/19	art. 7
D.S.	55021/19	art. 3
D.V.S.	26337/22	art. 6
E.G.E.	52053/18	artt. 2, 3 en 8
E.M. en S.M.H.	47878/20	art. 8
E.V.R.	6628/24	art. 5
F.B.	28157/18	art. 3
F.J.	57264/18, 27124/22	artt. 6, 7, 9, 10, 11 en art. 2 van Prot. 4
G.A.H.	15199/20	art. 3
G.R.M.J.	41708/22	art. 6
H.B.	36384/22	artt. 3 en 8
H.H.	24008/20	art. 3
I.M. e.a.	16395/18	art. 7
J.J. B.V. e.a.	2800/16	art. 8
J.B.	36163/21	art. 8
J.F.R.	55483/19	art. 3
J.K.	19365/19	artt. 6, 10 en 11
J.F.M.	27963/18	art. 3
J.M.H. e.a.	73411/17, 70630/17	art. 3
J.V.S.	16381/23	art. 6

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
K.B.	30395/20	artt. 6 en 3
L.J.G.	30638/22	art. 8
M.A.	4470/21	art. 8
M.Ö.	45036/18	art. 2
M.R.	56209/19	art. 3
M.R.	59814/19	art. 3
N.K.	55447/22	art. 5
N.O.S. e.a.	20066/18	art. 10
N.S.S.	45644/18	artt. 6 en 8
P.C.K.	43250/22	artt. 8 en 13
P.I. B.V.	3205/16	art. 8
P.Z.	27231/19	art. 7
R.R.K.	22501/23	art. 6
S.M.A.	32184/23	art. 8
S.W.O.C. B.V.	2799/16	art. 8
T.D.	36010/21	artt. 8 en 13
T.H. e.a.	26424/23	artt. 10 en 11
T.K.	298/15	art. 2
U.K.	44051/20	art. 8
Y.F.C. e.a.	21325/19	artt. 3, 5 en 13 en art. 4 van Prot. 4
Z.	64772/19	art. 1 van Prot. 1
Z.I.	613/24	art. 6

Zaken tegen andere landen waarin een interventie is ingediend in behandeling op 31 december 2024⁶

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
S.A. e.a. en A. e.a. t. Rusland	25714/16, 56328/18	artt. 2, 3 en 41
S.V. e.a. t. Rusland	26302/10	artt. 2, 3
W. e.a. t. Polen	11000/21	artt. 6, 8 en 10

Door Koninkrijk ingediende statenklacht

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
Oekraïne en Nederland t. Rusland	8019/16, 43800/14, 28525/20 en 11055/22	artt. 2, 3 en 13

Europees Comité voor Sociale Rechten

| 59 |

Beslissingen	Zaaknummer	Datum
ETUC, FNV, CNV	201/2021	24 januari 2024

Zaken onder toezicht op 31 december 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum beslissing
UWE	134/2016	28 februari 2020
FEANTSA	86/2012	2 juli 2014

⁶ In deze zaken heeft het Koninkrijk geïnterveneerd of het voornemen tot interventie te kennen gegeven.

Comité van Ministers

EHRM-zaken onder toezicht op 31 december 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum uitspraak
J.C.M.	10511/10	26 april 2016
F.C.	29593/17	9 oktober 2018
M.M.	10982/15	9 februari 2021
R.R.C.	21464/15	15 november 2022
A.H.L.	2445/17	15 november 2022
C.M.C.	34507/16	10 januari 2023
K.A.	8757/20	30 mei 2023
A.M.A.	23048/19	24 oktober 2023
C.J.J.L. e.a.	56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 en 57307/17	21 november 2023
M.B.	71008/16	23 april 2024
A.S.M.	29348/18	5 september 2024
J.F.M.	27963/18	5 september 2024
H.H.	24008/20	22 oktober 2024
W.L.M.A.	4470/21	10 december 2024

| 60 |

EHRM-zaken waarvan toezicht is beëindigd in 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum afsluitende resolutie
C.S.M.	61433/21	10 juli 2024
M.K.	9573/23	9 oktober 2024
R.B.H.	34039/22	6 november 2024
S.S.	61125/19	11 december 2024
V.K.	2205/16	11 december 2024

Bijlage II

Verenigde Naties

Algemene gegevens

In het jaar 2024 werden door de VN-verdragscomités:

- één nieuw verzoekschrift ter kennis gebracht.

Mensenrechtencomité

Zaken in behandeling op 31 december 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel IVBPR
A.Z.	3868/2021	art. 14
D.K.	3768/2020	artt. 2, 7 en 8
F.K.F.	3907/2021	artt. 2 en 17
G.F.S.	3650/2019	artt. 2, 10, 14, 15, 17, 25 en 26
G.V.B.	3720/2020	artt. 14 en 17
J.D.A.S.	4477/2023	art. 14
J.P.M.L. en M.K.	4019/2021	artt. 7, 9, 10, 14, 15 en 17
N.J.S.C.	4015/2021	artt. 2, 6 en 7
R.L.K.	3721/2020	artt. 2, 14 en 17
R.V.D.B.	4268/2022	art. 14
S.D.N.	4705/2024	art. 14
S.H. e.a.	3281/2018	artt. 2, 6, 7, 17, 19, 24 en 26
V.G.	3856/2020	artt. 2, 15 en 26

| 62 |

Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen

Zaken in behandeling op 31 december 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CEDAW
S.V.	162/2020	art. 16
J.C.V.	194/2022	artt. 1, 2, 3, 5, 6 en 12
F.A.	202/2023	artt. 1, 2
M.E.V.B.	212/2023	artt. 5, 16

Comité tegen Foltering

Zaken in behandeling op 31 december 2024

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CAT
V.R.	1103/2021	art. 3

Deze brochure is een uitgave van:
Het ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag
www.rijksoverheid.nl
© Buitenlandse Zaken | mei 2025

17BUZ111759 | N